

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Dissertatio Symbolico Theologica Ad Art. IV. Aug.
Confess. De Justificatione, Qvam ... Collegio Theol. In
Inclyta Rostochiensium Academia,**

Engelken, Heinrich Askan

Rostochii, [1711?]

VD18 13121901

urn:nbn:de:gbv:45:1-17159

I. N. J.
DISSERTATIO
SYMBOLICO THEOLOGICA
AD ART. IV. AUG. CONFESS.

DE
JUSTIFICA-
TIONE,

QVAM

APPROBANTE SUMME REVER. COLLEGIO THEOL.
IN INCLITA ROSTOCH'ENSIVM ACADEMIA,
PRÆSIDE.

VIRO MAGNIFICO, MAXIME REVE-
RENDO ATQVE EXCELLENTISSIMO,

DN. HENRICO ASCA-
NIO

PHILOSOPH. ET S.S. THEOL. DOCTORE HUIUS-
QVE PROF. PUBL. LONGE CELEBERRIMO,
DN PATRONO, PRÆCEPTORE, FAUTORE AC
AFFINE ÆTERNA ANIMI SUBMISSIONE COLENDO,

DIE XVI. DEC. ANNO MDCCXI.

PUBLICÆ DISQVITIONI SUBJICIT.

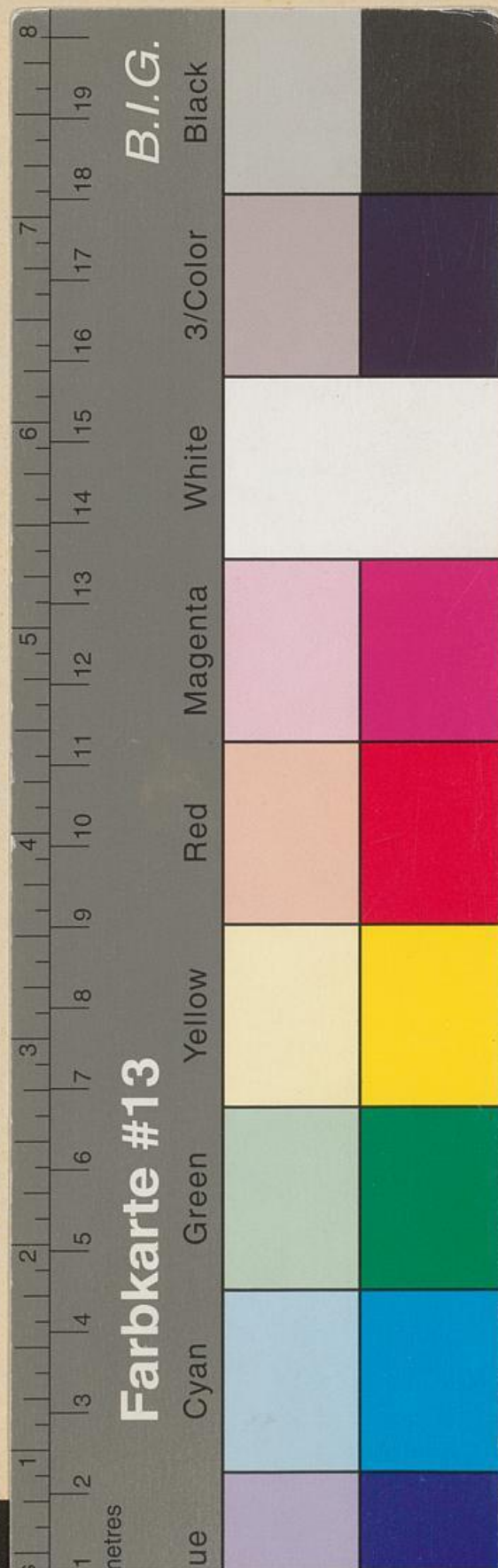
JN AUDITORIO MAJORI

ULRICUS ELVERS ROSTOCH.
S.S. TH CULTOR

ROSTOCHII,

Typis JOH. WEPPLINGI, SERENISS. PRINC.
& ACAD. Typogr.

Splendidissimæ Virorum quadrigæ

VIRIS

*Illustri, Generosissimo, Summe Venerabili, Magnificis,
Prænobilissimis, Consultissimis atq. Excellentissimis*

DN. ERENTREICH
de **MOLTKEN,**

Consiliario Provinciali Meklenburgico
eminentissimo, Hæred. Dn. in Schoffau, Bulow
& rel. & rel.

DN. JOH. FECHTIO,

SS. Th. Doct ejusq; Prof. Publ. Consummatissimo, Consilia-
rio Consistoriali gravissimo, Districtus Rostoch. Superintendenti Vigi-
lantissimo Facultasis suæ Seniori Spectatissimo

**DN. JOHANNI JOACHI-
MO BESELIN,**

• JCto Celeberimo Civitatis Rostoch. Consuli gravissimo,
ae Cœnobii Ribben. Provisorii Spectatissimo,

DN. MATTHIÆ Stein /

JCto Celeberrimo & Codicis in hac Academia Anteces-
sori Famigeratissimo.

**Dominis PATRONIS, Præceptoris, Co-
gnato Fautori summopere Venerandis**

*Hanc de Justificatione Disputat. in debita sua reverentia
pro summis beneficiorum atqve favoris experimentis
qualecunque testimonium,
sacram esse cupit*

TANTORUM NOMINUM

obsequiosissimus Cultor

ULRICUS ELVERS, Rostochiens.

I

I. N. 7.
AD ARTIC. IV. A. C. DE JUSTIFICATIONE.
PRÆFATIO.

Vanta cum cura puritas doctrinæ in Artic. Justificationis sit observanda, luculenter indicant Confessores nostri in *Apolo-
logia A. C.* pag. 60, eaqve ex causa gloriosissimi Imperatoris in audiendo benevolentiam nulli dubitant captare, sequentibus usi verbis: *Cum in hac controversia præcipuus locus doctrina Christiana agitetur, qui recte intellectus illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & uber-*
rimam consolationem piis conscientis, rogamus, ut Casarca Majestas de rebus tantis clementer nos audiat. Qui hic vocatur præcipuus locus, a Theologis alias vocari solet Articulus summe fundamentalis sive principalissimus, adeo ut *B. Valentinus Alberti*, in libri, cui titulum dedit: *Interesse præcipuarum Religionum Christianarum, Protheoria*, postquam, §. 3. affirmaverat, *Articulos principalissimos esse ipsum interesse reliquorum*, §. 4. subjungat sequentia: *Hunc in modum apud nos eminet Articulus de Justificatione per fidem, cui quam plurimi alii absque tortura conformantur.* Et quid opus est privatis testimoniis? Audiamus ad confirmandam articuli hujus gravitatem, *Articulos Smalcaldicos* à *B. Luthero* eum quondam in finem, ut à Nostri Concilio exhiberentur, scriptos & in symbolicorum librorum numerum relatos, *P. II. Art. I. p. 304. 305.* Ibi nimirum summe emphatica hæc legimus verba: *De hoc articulo cedere, aut aliquid contra illum largiri aut permittere nemo piorum potest, etiamsi cælum & terra ac omnia corruant.* ---- Et in hoc Articulo sita sunt & consistunt omnia, qua contra Papam, diabolum & universum mundum in vita nostra docemus, testamur & agimus. Reformatorum in Anglia haud paucos in Articulo hoc à Veritate divina recentius deflexisse, ex *G. Bullo*, ob susceptam Sandii Neo-Ariani refutationem notissimi, *Harmonia Apostolica* (male tamen ita appellata) non sine dolore recensuimus in *Dissertat. de gravissimis Reform. controversiis domesticis* §. 61, gavisi tamen, in eadem quoque terra defensores reperiri veritatis, inter quos nomen suum professus est *Thomas Tullius*

A

lius in Tractatu, qui *Justificatio Paulina sine operibus* inscribitur, in cujus *Prefatione* merito vir doctiss. summam urget Articuli, ab Ecclesia Anglicana probe agniti, necessitatem. *Quanti*, ait, *sit momenti controversia*, ----- *clamat in Homiliis Ecclesia Anglicana*. In dedicatione sua idem Author non male observat, quod ministerio B. Lutheri (qui ab ipso omni jure *eterna Heros incomparabilis memoria* dicitur) primum vulnus ex justificationis doctrina acceperit Papatus, quia *turpissimis indulgentiarum nundinationibus expergesfactus Lutherus*, ansam felicem arripuerit, *totam justificationis Evangelica de novo pertexendi telam*. Nos itaque, de tanto nunc acturi articulo, ad nostram respicimus *Confessionem A.*, adhibita methodo nobis consveta. Sistemus nempe *I. Sectionem praeliminarem*, agendo (1) de *genuino A. C. textu*, collata cum illo *editione variata*, (2.) de *causa ac ordine Articuli ac* (3) de *eiusdem sciagraphia*. Sectio II, ad *declarationem Articuli* spectabit, subjunctis *III. pro ratione temporis Porismatibus* nonnullis. Tua interim, clementissime Pater ecclesis, gratia perpetuo nobis adsit, sicut tibi confidimus. Amen!

SECTIO I. PRÆLIMIN.

§. I Confessionis genuinae verba sunt sequentia:

Item docent, quod homines non possint justificari coram DEO propriis viribus, meritis aut operibus, sed gratis justificentur propter Christum per fidem, cum credunt, se in gratiam recipi & peccata remitti propter Christum, quia sua morte pro nostris peccatis satisfecit. Hanc fidem imputat DEUS pro justitia coram ipso. Rom. 3. & 4.

tur remissio peccatorum & justificatio per fidem, qua credere & confiteri debemus, hæc nobis donari propter Christum, qui pro nobis factus est hostia, & placavit Patrem. Quamquam igitur Evangelium requirit poenitentiam, tamen, ut remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari, h. e. non pendere ex conditione dignitatis nostræ; nec dari propter ulla præce-

Confessio variata.

Ut autem consequamur hæc beneficia Christi, scilicet remissionem peccatorum, justificationem & vitam æternam, dedit Christus Evangelium, in quo hæc beneficia nobis proponuntur, sicut scriptum est Lucæ ultimo, prædicari poenitentiam in nomine ejus, & remissionem peccatorum inter omnes gentes. Cum enim omnes homines naturalimodo propagati, habeant peccatum, nec possint vere legi Dei satisfacere, Evangelium arguit peccata & ostendit nobis mediatorem Christum, & sic docet nos de remissione peccatorum.

Cum Evangelium arguit peccata nostra, corda perterrefacta statnere debent, quod gratis nobis propter Christum donentur. Quamquam igitur Evangelium requirit poenitentiam, tamen, ut remissio peccatorum certa sit, docet eam gratis donari, h. e. non pendere ex conditione dignitatis nostræ; nec dari propter ulla præce-

den.

dentia opera, aut dignitatem sequentium. Fieret enim incerta remissio, si ita sentiendum esset, tum demum nobis contingere remissionem peccatorum, postquam eam precedentibus operibus meriri essemus, aut satis digna esset poenitentia.

Conscientia enim in veris pavoribus nullum invenit opus, quod possit opponere iræ Dei, & Christus nobis donatus & propositus est, ut sit propitiator. Hic honos Christi non debet transferri in nostra opera. Ideo Paulus dicit, gratis salvati estis. Item, ideo ex fide gratis, ut sit firma promissio, h. e., ita erit certa remissio, cum sciamus, eam non pendere ex conditione nostræ dignitatis, sed donari propter Christum. Hæc est firma & necessaria consolatio piis & perterritis mentibus, atque ita docent & sancti Patres, & extat apud Ambrosium memorabilis & insignis sententia his verbis: Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, salvus sit, sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum. Et fidei vocabulum, non solum cognitionem historię de Christo significat, sed etiam credere & assentiri huic promissioni, quæ est Evangelii propriā, in qua propter Christum nobis promittuntur remissio peccatorum, justificatio & vita æterna. Nam & hæc promissio ad historiam de Christo pertinet, sicut & in symbolo additus est historię hic articulus: credo remissionem peccatorum. Et ad hunc articulum reliqui de historia Christi referri debent. Nam id beneficium est finis historię, ideo Christus passus & resuscitatus est, ut propter ipsum nobis donarentur remissio peccatorum & vita æterna.

§. 2. Confessio *variata* invariata & genuinam longitudinem magnopere excedit. Sed hæc mutatio, sicut ausu privato nulloque propterea jure à Melanchtone facta est, conf. dicta in *diff. nostra de P. O.* p. 5; ita & omni destituitur necessitate, cum verba articuli symbolica *mira & rotunda brevitate & perspicuitate, summam doctrinam complectantur*, prout recte loquitur Menzerus *Exeg. A. C.* pag. 130, quin & non in meliorem, sed pejorem recessit partem. Repetitur Confessio illa, tam in corpore & syntagmate Confessionum Calv., quam in *Opp. Melancht. P. I. fol. 39*, ut & in fraudulentissima illa *A. C. editi- one*, quæ *Præfatione*, ad invariata spectante, ornata ex officina Petri Seiz *A. 1559.* prodiit, (conf. citata dissert. pag. 5,) quæ editiones ita saltem in se differunt, ut loco vocabuli: *confiteri*, quod editio in corpore *Conf.* extans, in §. *Cum Evangelium*, (quando dicitur: *per fidem, qua credere & confiteri debemus*) adhibet, in *Seiziana & Mel.* reperiatur vox *confidere*. Exhibentur vero (1) in Confessione *variata* statim ab initio nonnulla de *Evangelio*, quæ potius ad *Art. V. de Ministerio ecclæs. agentem*, spectant. Verum licet hoc non adco vellemus attendere, porro tamen ex eo puncto *invariata* Conf. merito præfertur *variata*, quod (2) hæc, non vero illa, phrasin adhibet ambiguum atque Antinomis gratam: *Evangelium peccata arguere. A-*

criter propterea eam reprehendit B. Hutterus in *Calvinista Aulico-Politico* Cap. I. pag. 26. seq., ubi verba leguntur sequentia: Im vierten Articul der geänderten *Confession* wird auff gut *Antinomisch* oder nach Urth der Geseß-Schänder gelehret/ daß das Evangelium eigentlich zu reden/ und so fern es auch dem Geseße opponiret und entgegen geseßet wird/sey *concio poenitentia* ein Geseß-Predigt/ welches die Buße predige/ die Sünde straffe/ und predige doch zugleich Vergebung der Sünden. Et post quædam interjecta additur: Nun wäre solches nicht unrecht/ wenn das Wort Evangelium verstanden würde/ daß es so viel als *Verbum Dei* hiesse. Weil aber solches im angezogenen Articul nicht geschieht/ sondern *Evangelium* proprie & specificè genommen wird/ so kan diesen Irrthum niemand billigen/er sey denn ein *Antinomer* und Geseß-Stürmer; Und wird dieser Irrthum gar zu deutlich wiederholet in der *Repetition* der Augspurgischen *Confession*. Referri illuc potest, quod in præsentī variatæ *Confessionis* articulo §. ult. legamus, quod *fidei* vocabulum significet credere & assentiri huic promissioni, quæ est Evangelii propria, ubi quidem ceu proprium Evangelii adducitur, promissionem remissionis peccatorum & vitæ æternæ offerre, verum juxta antea adducta verba subintelligitur, aliquid aliud quoque in Evangelio exhiberi, nimirum peccatorum reprehensionem. Haud exigua, ob factam legis & evangelii ab Agricola aliisque Antinomis confusionem, in Ecclesia nostra orta est controversia, quæ sopita cum aliis fuit in *Form. Conc.*, ubi Art. V. tam in epitome pag. 591, quam solidâ declaratione p. 769, rejecto errore, vera exponitur sententia, hac p. 594. addita ratione, quia per eam assertionem, quod evangelium proprie sumptum arguat peccata, evangelium in legem transformetur, meritum Christi & s. literæ obscurentur, piis mentibus vera ac solida consolatio eripiat & Pontificiis erroribus ac superstitionibus fores aperiantur. Ne vero objici possit, Apologiam quoque ista phrasi uti, ut pag. 71, ubi dicitur: Evangelium arguit omnes homines, quod sint sub peccato, it. pag. 165: Hac est summa prædicationis Evangelii, arguere peccata & offerre remissionem peccatorum, observamus, ex contextu Apologie & repertiundis ejus explicationibus patere, quod vox Evangelii tunc saltem generaliter sumatur, de tota doctrina Christiana, non autem proprie. Ipsa enim Apologia ostendit, Evangelium proprie dici promissionem de remissione peccatorum & justificatione per Christum, nimirum in oppositione ad legem, quæ notat doctrinam & peccata arguen-

guentem & damnationem denunciantem, prout annotavit F. C. pag. 717. Indicat hoc ipsum *Apologia*, quando pag. 67. sequentia adhibet verba: Cumque promissio non possit accipi nisi fide, Evangelium, quod est NE proprie promissio remissionis peccatorum & justificationis propter Christum, predicat justitiam fidei in Christum, quam non docet lex. -- Lex enim requirit a nobis opera nostra. Non minus eadem *Apol.*, postquam pag. 168. ostenderat, duas esse partes poenitentiae (scil. principales, ut vocat, h. e. constitutivas, cum nova obedientia tantum possit vocari pars late dicta & consecutiva) contritionem, cum arguuntur peccata, & fidem, cum dicitur, credite Evangelio, pag. 169. sequentia adjungit: Lex (non evangelium) est verbum, quod arguit & condemnat peccata. Altera pars Evangelium, hoc est, promissio gratiae in Christo donata. Conf. pag. 60 circa finem, ubi idem prope dicitur. His consideratis patet, confessionem Variatam, si forte propter diversam vocis Evangelii acceptionem excusari ratione intentionis posset, prout benignus ea in re esse videtur Menzerus Exeg. p. 130, non pari tamen ratione ac facilitate defendi posse, ut *Apologiam*; quia haec prolixum ac vi nominis apologeticum est scriptum, mentem suam abunde declarans, cum è contrario in confessionibus homonymia cane pejus ac angve quam maxime sit cavenda. (3) In sequentibus Conf. Variata §. §. ostenditur, doctrinam nostram de Justif. facere ad certitudinem remissionis peccatorum, quod monitum privatae explicationis instar tolerari posset, & soepe occurrit in *Apolog.* e. g. pag. 75. §. quarto & sequ., proposita quoque & refutata objectione pag. 133., verum publica Confessionis loco, ob causam ante adductam, haberi nequit. (4) Relata est huc Ambrosii sententia de sola fide justificante ex Art. VI. A. C. Invariata, quod novum frustraneae mutabilitatis indicium est. (5) In §. ult. fidei homonymia sequenti evolvitur modo: Fidei vocabulum, non solum cognitionem historiae de Christo significat, sed etiam credere & assentiri. Et haec verba quidem desumpta esse videntur ex *Apol.* pag. 68. in fine; verum si rite res consideretur, longe aliter se habet l. c. *Apol.*, quam conf. Variata. Equidem Theoninos Thomasi dentes experiri necesse habuit *Apologia*, quando is in *Dissert. An heresis sit crimen*, eandem ob descriptionem fidei adhibitam graviter carpit, rationem afferens, quod h. l., cum de justa fidei descriptione deberet agi, ne verbum tamen quidem de fide cordis occurrat, sed tantum de cerebri- na agatur fide; Ast merito Aristarchus iste à cel. Dn. D. Wernsdorff in *dissert. sub B. Neumanno de autoritate librorum symbol.* habita §. 7.

seqv. acute est refutatus. Nimirum non attendit Thomafius voces quæ in eodem *Apologia* contextu adiunguntur, sequentis tenoris p. 69: *addemus amplius: (fides) est velle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum.* Idque longe clariffimè exponitur pag. 125. hisce verbis: *Fides est non tantum notitia in intellectu; sed etiam fiducia in voluntate, h. e. est velle & accipere hoc, quod in promissione offertur, videlicet reconciliationem & remissionem peccatorum.* An igitur de fiducia cordis nihil exhibetur? Cœterum, quia hæc explicationes & additiones plane defunt in Conf. Var., facile patet, descriptionem fidei ibi positam haud esse sufficientem.

S. 3. Confessio August. germanica quoad sensum cum latina plane convenit, licet quoad verba paululum sit diffusior. Ab hac germanica, editionis scil. symbolicae, prout Ao. 1580. Dresdæ in fol. prodiit, & Ao. 1705. à Dn. M. Reineccio repetita est, aliquantum differt editio illa, quæ Tom. VI. *Jen. Operum Luth.* fol. 163. b. continetur, ac editionem Wittebergæ A. 1531. procuratam & in conventu Numbergenfi à Nostratibus subscriptam sequitur. Et quidem negandum haud est, verba utriusque editionis ferè in totum differre; interim tamen, si veritatem sensus respicias, variatio illa absque omni præiudicio veritatis & adeo exilis est, ut nec variatio appellari possit, dicente B. Carpzovio in *Jfagoge* pag. 101, quamvis nos nihilominus merito A. C. non agnoscamus aliam, quam Imperatori oblatam. Quoad Latinam id adhuc notandum venit, quod B. Menzerus in Exegesi sua verba articuli sequenti exhibeat modo: *gratis justificentur propter fidem per Christum,* circa quam variationem, non possumus non eidem B. Carpzovio assentiri, esse nimirum hic *trajectionem verborum vitio Amanuensis l. typographi factam.* Et rectè hic addit celeb. Dn. D. Schelgwigius in *manud.* ad A. C. art. IV. p. 130: *Nos consulto à phrasi illa: justificari propter fidem, abstinere, ne fidei, ut operi, in justificatione virtutem aliquam adscribere videamur.* Interim in *Apolog.* p. 93, voculæ propter fidem, occurrunt respectu renovationis, seqv. modo: *hac imperfecta justitia non est accepta DEO, nisi propter fidem.* Equidem si aspiciamus confutationem A. C., quæ ab And. Fabricio edita est, sub titulo: *Brill auff den Evangelischen Flug-Äpfel* / sub initium statim talia reperiuntur, quæ exemplaris nostri Symbolici (quin & reliquorum omnium) tam in latina quam Germanica lingua arguere videntur defectum. Verba sunt sequentia: *daß in Dem 4ten Articul die Pelagianer verdampt werden/ die gemeinet und dasur gehalten / der Mensch könne aus eigenen Kræfften ohne die Gnade*

Gnade Gottes erwerben das ewige Leben / wird als Catholisch angenommen. Hic nimirum mentio sit damnationis Pelagianorum ab A. C. factæ; cum tamen in Confess. Pelagianorum ne minima quidem fiat mentio. Verum sensus *Confutationis* procul dubiò eò tendit, quod rejecta ab A. C. Thesi Pelagianorum, implicite ipsi Pelagianiani sint damnati, imprimis, quia jam *Art. II. A.C. de P. O.* expressis verbis subjuncta erat damnatio Pelag., quæ de re verba sequenti modo fluunt: *Damnant Pelagianos, qui--- disputant, hominem propriis viribus rationis coram DEO justificari conf. Disputat. nostram de P. O.* ubi ostenditur, vocibus: & alios, ad ipsos quoque respici Scholasticos. Denique licet in hujus Articuli *Anthithesi* nominatim subungi potuissent Pontificii, à nominatione tamen eorundem abstinuerunt Nostrates, quia, sententiam suam in *thesi* & *anti-thesi* exponere, atq; pati, ut alii super doctrina hac judicarent, voluerunt. Quæ verba sunt Carpozovii l. c. p. 202. Itaque omissio nominationis illius, neque, timiditati adscribi potest neque dolo syncrético. Cæterum desumptus est articulus A. C. IV. ex Vto XVII. Articulorum Lutheri, T V. Jen. germ. exhibitum, ubi quoad verba diffusior reperitur tractatio.

S. 4. Exponenda nobis nunc est *ratio ordinis*. Nimirum proposita per Articulum III. doctrina de Christo Redemptore, rectè nunc explicatur ipsa *justificatio*, redemptione Christi acquisita. vid. *Grauerus Redivivus* pag. 575, ubi ita loquitur: *Cum igitur in præcedente 3tio Articulo ostensum sit, Christum sua obedientia seu morte & sanguine, nobis acquisivisse æternam justitiam & sic etiam remissionem peccatorum, optimo & justissimo ordine jam in hoc quarto articulo docetur: quomodo illa Christi justitia fiat nostra justitia.* Porro causa proponendi articulum nostrum, summa erat necessitas veritatem de hac materia ex scriptura rite exhibendi; quia articulus hic est maxime fundamentalis ac principalissimus, in quo Pontificii graviter errabant, spretis tam s. litterarum assertis, quam Patrum antiquorum, quæ reperiuntur, veritatis testimoniis. Respicitur illuc in clausula articulorum fidei A. C., quando in nostra doctrina nihil inesse dicitur, quod discrepat à scripturis vel ab ecclesia Catholica (universali) vel ab Ecclesia Romana (particulari) NB. quatenus ex scriptoribus (juxta germanicum: den Bâtern) nota est. Conf. *Apol.* pag. 141, ubi speciatim quoad hunc locum dicitur: *ea, quæ diximus, scimus consentanea esse scripturis Prophetis & Apostolicis. sanctis Patribus, Ambrosio, Augustino plerisque aliis & universæ Ecclesiæ Christi.* Quantopere necessitas articuli commendetur ab Apo-

Apolog. ut & Articulis Smalcaldicis in Praef. citavimus. Hic observamus, maximum hujus articuli aestimium haud leviter fuisse demonstratum à B. Luthero in colloquio *Marpurgensi*, cum Ul. Zwinglio ac Oecolampadio Ao. 1529. instituto. ibi enim, teste relatione Melanctonis, *Operum Luth. Tom. IV. Jen Germ.* inserta, f. 488. Lutherus cum illis de tota doctrinae summa voluit colloqui, quia multi in Zwinglii libris essent errores, adjiciens: *So hätten sie (Zwinglius ac Oecolamp.) wenig de justific. gelehret / daß zu besorgen / daß sie nicht viel vom Evangelio wissen.* Addi autem praeter ceteris merentur heroica Apologia verba pag. 221, quibus vel ipsa mors divinae hujus veritatis ergo sustinenda, non nisi laeta accidere posse affirmatur. *Quis, inquit Apolog., non gauderet mori in confessione horum articulorum, quod remissionem peccatorum fide consequamur gratis propter Christum. Digna igitur causa est, propter quam nullum recusemus periculum.* Eleganter more suo veritatem hanc confirmat Princeps Theologorum, Chemnitius in *LL. P. II. p. m. 216*, ubi ostendit, operam esse dandam, ut Apostolicam de Justificatione retineamus puritatem, quia plus quam Herculei laboris fuit, ex densissimis tenebris & foedissimis Anti-Christi sordibus & lacunis veram lucem eruere, & porro p. 217, ubi dignum observatione judicat, quod nempe DEUS mirabiliter dissolverit varias rethoras & insidias Diaboli, quibus fundamenta hujus Articuli specie moderationis subruere conatus est: ut in variis Conciliationum formis per Pontificios propositis, in libro *Ratisbonensi*, in interreligione *Augustana*, in *Osiandri certamine*, & in propositione illa, de necessitate operum ad salutem. Et has, ita pergit summus Theologus, insidias DEUS ingenti beneficio in lucem protraxit, ut in posterum sumus & diligentiores & cautiore. Quod sibi merito dictum putarent hodierni Syncretistae, qui periculosis his temporibus, ubi religio vilescit & mundi crescit amor, concordiae praetextu veritatem obfuscare ac defectioni a pura fide anam praebere in delitiis habent. Idque eò magis, cum non illi solum, qui à nostris stant partibus, articulum hunc in tanto habeant aestimio; sed & apud eundem Chemnitium legi possint verba *Pighii* acerrimi Pontificii, qui de controversiis, circa justificationis locum motis, sequentia profiteri necesse habuit: *In hoc velut cardine vertitur, & ex hoc principio pendet universa penè, quae inter Lutheranos & nos (Papistas) in religione & fide est controversia.* Hoc enim dogmate universa penè religionis nostra (scilicet Pontificiae) capita inficiunt & contaminant, rectè dixisset: evertunt falsitatisque convincunt.

cunt. Quæ omnia, DEO juvante, uberius ex sequente Tract. patebunt.

S. 5. (3) *Sciagraphia* Articuli sequens est. Doctrina Ecclesiarum, nostrarum I. proponitur, & quidem (1) *antithetice* vel *remotive*, dicendo: non posse nos justificari coram DEO propriis viribus, meritis aut operibus, (2) *theticè* vel *positive*, exhibendo (a) *subjectum* justificandum, nempe hominem peccatorem credentem, his verbis: *Homines, cum credunt*, (b) *causam efficientem principalem*, quando asseritur: coram DEO hominem justificari, it. Deum imputare fidem, (c) *causam impulsivam internam*, gratiam Dei, cum dicitur: *gratis*, (d) *causam meritoriam ac impulsivam externam*: Christum, (e) *mediam sive instrumentalem* à parte hominis, fidem, (f) *formalem*, quæ sistitur (a) *privative*, cum peccata dicuntur remitti, (b) *positive*, quando fides dicitur imputari, spectata scilicet objective respectu meriti Christi. (II) *Probationibus* remissive firmatur, allegando loca Rom. III. & IV.

Sectio II. Exegetico-Apologetica.

S. I. **E**legans est prælaudati alterius magni Martini Chemnitii, inquam, assertum, quod verus vocabulorum, de mysteriis sacris traditorum, sensus ex sacris literis probe sit hauriendus, neque ob fraudes & æquivocationes adversariorum negligendus. Ecclesia, inquit, in locis Theol. de justif. pag. 217, tantum debet esse grammatica, h. e., non debet fingere res novas, aut nova dogmata gignere, sed ea, quæ à Spir. Sancto tradita sunt, debet discere ex genuina significatione vocabulorum, quibus in tradenda doctrina cœlesti scriptura utitur. Ad quod confirmandum statim adjungit, neglectum vera Grammatices fuisse fontem & scaturiginem omnium errorum in hoc, de quo agimus, articulo justificationis. Ratio asserti hujus est longe clarissima. Sicut enim nemini, cui mens sana est in corpore sano, ignotum esse potest, uniuscujusque Auctoris sententiam ex proprio ipsius stylo atque contextu esse hauriendam; ita sane verba Spiritus Sancti probe esse attendenda constat, cum res, quas exhibent, ad æternam spectent salutem, & captum nostrum non solum plane superent, 1. Cor. II. 14; verum quoque non nisi ex unica Scriptura, seu infallibili veritatis norma, sint hauriendæ, Joh. V. 39. 2. Petr. I. 19 seq. Luc. 16, 29. 2. Tim. III. 15, 16, 17. Sane Cardinalis Bellarm. l. 2. de justif. C. 31. p. 330. F. haud vult concedere, ut justificationis vox juxta profanorum scriptorum usum dijudicetur, cum

cum illi ignorarint justificationem iudicis DEI. Quod quidem eatenus verum est. Interim tamen neque Christianorum neque speciatim ipsorum Ecclesiae Patrum ulla ea in re, nisi Scripturae s. subordinata concedi potest auctoritas, nisi Augustino contrariari velimus, Patrum acutissimo, quando in Epist. 19. ad Hieronymum Opp. Bas. T. II. p. 44, seqv. in modum loquitur: Ego solis illis scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, hunc honorem timoremque deferre didici, ut nullum eorum errasse firmissime credam. Alios autem sic lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque prepolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt. Eam ob causam Pontificios, quod vocabula in summo de justificatione articulo aliter, quam sacrarum literarum exigit praescriptum, usurpent, gravesque consequenter foveant errores, notat Apologia, summum istud damnum sequentibus verbis graphice representans: *Adversarii, cum* „ neque, quid gratia, neque quid iustitia sit, intelligant, misere conta- „ minant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eri- „ piunt piis conscientis propositas in Christo consolationes. Conferatur etiam p. 274, ubi eadem quæstiones repetitur. Hanc porro ob causam, qui ad reliquias pertinebant ecclesiae sub Papatu pressae, magnopere gaudebant, quod ministerio Lutheri veritas divina, conscientiarum afferens solatium, claritati suae ex sacris literis restitueretur, cuius rei testimonium in ipsa reperimus Apol. p. 296, ubi ad objectionem adversariorum, quod occasione Reformationis magna exorta sint scandala & varii motus, sequens subiungitur responsio: *Unus articulus de remissione peccato-* „ rum, quod propter Christum gratis consequamur remissionem pecca- „ torum per fidem, tantum affert boni, ut omnia incommoda obruat. „ Et hic initio conciliavit Luthero non tantum nostrum favorem; sed „ etiam multorum, qui nunc nos oppugnant.

§. 2. Ante omnia breviter nobis de terminis, in quorum accepti-
one Pontificios errare, ac totam consequenter doctrinam conspurcare, Apol. asserit, dicendum venit, tam falsitatem papisticam, quam mentem Scripturae Sanctae considerando. (1) Mentio fit remissionis peccatorum, quæ ad formam pertinet justificationis. Itaque ipsius vocabuli justificationis, quod totius capituli titulum constituit, declarationem praemittimus. Vocem illam interdum accipi in sacris literis sensu forensi, negare nequit Bellarminus, seqq. verbis Lib. I. de iustif. C. I. usus: Quarto (nempe sumitur justificatio pro declaratione iustitiae, modo quodam forensi, ut ille dicatur justificari, qui cum esset ab accusatore factus reus alicujus iniquitatis, à iudice per sententiam declaratur iustus, atque absolvitur quor-

quorum citat *Prov. XVII. 15. Esa. V. 23. Luc. VII. 35, & Cap. X. 29.* Interim asserere non veretur, in eadem quoque scriptura sacra accipi vocem justificationis tam pro acquisitione justitiae, scilicet inherēntis ac habitualis ad B. O. respectum habentis, quorum allegat *1. Cor. VI. v. 11. Rom. VIII. 30, quin & Cap. IV. 5: credenti in eum, qui justificat impium,* quam pro incremento justitiae illius, citatis locis *Jac. II. 24. Apoc. XXII. 11, justus justificetur adhuc,* seqq. verbis adjectis: *quemadmodum usitate dicitur calefieri, non solum, qui fit calidus ex frigido, sed etiam, qui ex calido fit calidior; sic etiam justificari dicitur non solumis, qui ex impio fit justus, sed ille quoque, qui ex justo fit justior.* Verum, sicut assertio- nem istam in gratiam papisticae de justificatione opinionis, quod nempe illa in justitiae inherēntis infusione ac largitione consistat, *vid. lib. II. c. 2. & seq.,* profert Bellarm., ita cuivis simul lectori papae illius hypotheseos falsitatem ob oculos ponit. Ne verbulo enim in locis illis justificatio per infusas qualitates bonas commemoratur. Econtrario autem *Rom. IV.* talis Justificationis fit mentio, ubi *fides imputatur ad justitiam credenti,* ita ut *Justitia sine operibus* obtineatur, *v. 5. 6, & Rom. VIII. 33. 34,* sequentia leguntur verba, forensē vocis Justificatio- nis in hoc articulo significationem stabilientia: *Quis autem intentabit crimina adversus electos DEI, Deus is est, qui justificat, quis est, qui con- demnet, Christus is est, qui mortuus est.* Sistitur hic nobis (1) homo reus, *Rom. III. 19,* qui accusari posset, sed jam absolutus est, (2) Deus judex, conferatur *Joh. V. 27,* (3) advocatus Christus, *vid. 1. Joh. II. 1,* cui op- ponitur accusator, *Joh. V. 45,* (4) actus justificandi condemnationi op- positus, qui sane est absolutio à peccatis, unde credentes dicuntur non judicari sive condemnari, *Joh. III. 18. C. V. 24, & David Ps. 143. 2,* juxta ipsam vulgatam versionem orat: *& non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.* Respectus au- tem adest ad alienam satisfactionem imputatam, nempe Christi mortui, *2. Cor. V. 21.* Qui plura desiderat, adire potest *B. Gerhardum Loc. Theol. Tom III. de justific. §. 4,* ubi sequens deducit argumentum: *Quodcum- que vocabulum notat actum judicalem & opponitur condemnatio- ni, cujus insuper cognata & aequipollentia sunt judicialia, illud fo- rensē habet significationem.* Atqui vocabulum Justificationis. E. „ Equi- dem excipit Bellarm. *Lib. II. de Justificat C. III,* non statim ex eo, quod vox justificare opponatur condemnationi, sequi actum judicalem, quia etiam dici possit, quod Adam nos condemnaverit, imprimendo culpam originalem; sed respondetur, miserum esse hoc effugium, quia hic de

judicio Dei sermo est, testibus omnibus circumstantiis. Neque majoris momenti est, quando ulterius excipit *Cardinalis* iste, quod DEUS, quando justificat impium, declarando justum faciat etiam justum, quoniam judicium Dei secundum veritatem est. Nam resp., etiam imputativam justitiam esse secundum veritatem, cum sit consummatissima. Neque porro quicquam ex r. Cor. VI. II. lucrari potest *Bellarmin.* Licet enim voces: *justificati estis*, subjungantur illis, quando credentes dicuntur sanctificati esse; nihilominus tamen de justificatione per infusam qualitatem ne quid quidem occurrit. Imo rationem istius rei ex *Chemnitio*, quem hinc inde arrodit, perspicere potuisset *Bellarmin.*, nempe *LL. Theol. de justif. C. III. p. 249*, nisi soli nebulas offundere in animo habuisset. Ita enim ille loquitur: "Anthithesis declarat, quid Paulus velit intelligi. Absolutioni enim opponuntur sordes, sanctificationi opponitur pollutio sive contaminatio, justificationi opponitur reatus, quia ita exprimitur: Regnum Dei non hereditabunt. Et quia Paulus mox addit: Justificati in nomine Domini JESU, manifeste ostendit significationem. Salus enim & remissio peccatorum dantur in nomine Domini. In loco *Jacobi* citato sermo est de Justificatione, declarative coram hominibus spectata, quando nempe per opera, ceu signa fidei, declaramus, nos coram DEO justificados esse, ut patet ex collatione v. 14. & 18. Ulterius nec etiam de loco *Apoc. XXII, 11*, verum est, cum nullo modo posse accipi more forensi, quæ verba sunt *Bellarmin. Lib. II. de justif. C. III.* Nam licet non ignoremus, humani quid circa explanationem dicti istius passus esse haud paucos ex Nostreis, quos adductos vide in celeberr. *Dn. D. Fecht. Th. Bibl. §. 19*: recte tamen asseritur, de continuatione justificationis adeptæ h.l. sermonem esse, quia vox adhuc, quam in versione retinet ipse *Bellarmin.*, non necessario infert augmentum; sed ostendit saltem, manendum esse in Justificationis statu. Denique locus *Dan. XII, 3*, quem *Bellarmin. Lib. II. C. III.* addit: *Justificantes multos*, qui juxta vulgatam vertitur: *qui ad justitiam erudiunt multos*, sententiam papisticam nullatenus probat, quoniam informatores instructione sua non infundunt discipulis novam justitiæ qualitatem, & multi, informatione illa non obstante, pessimas sequuntur vias. Ostendit vero *Chemnit. l.c.*, sententiam *Danielis* ita accipi posse, ut ministri considerentur, ceu organa, per quæ Deus justificationem confert, hoc modo: *qui annunciant remissionem peccatorum, qui multos absolunt à peccatis, fulgebunt sicut stellæ.* Affert quidem præterea *Bellarmin.*

Bellarmin. compositionem vocis *justificare* latinā, proponens aliud verbum, nempe *calefacere*, quod inhaerentem producere calorem denotat, & *Lib. II. C. III.* urget, Patres vocem *justificare* passim usurpare pro eo, quod est justum facere. Verum sicut ab etymologia infirma ducuntur argumenta; ita de vocibus scripturariis ex usu scripturae judicandum est; neque Patres, juxta dicta §. I, fidei regulam efficiunt, ut relicta vocis acceptio-
ne scripturaria ad patristicam nos conferre necesse haberemus; quamvis etiam, quod perpetuo tali sensu utantur Patres, ipse *Bell. h. l.* haud asserit.

§. 3. Nunc specialiter de remissione peccatorum dicendum venit, quam quoad nomen retinent Pontificii; sed re ipsa respuunt, sensum vocis ita graviter pervertendo, ut per remissionem non absolutionem, sed expulsionem peccati intelligant. Vid. *Bellarmin. Controvers. Tom. IV. L. II. de justif. C. VI.* item *C. VII.*, ubi ad refutandam giganteo conatu justificationem per imputationem meriti Christi, in hac erumpit, verba: *si necessaria esset imputatio ista, ideo potissimum necessaria esset, quod homo post remissionem peccati adhuc sit vere peccator, peccato videlicet tecto non deleto.* At ista necessitatis causa locum non habet, nisi quis scripturarum evidentissimis testimoniis repugnare velit. Scriptura siquidem utitur omnigenere vocabulorum, quae excogitari poterant, ad veram peccati remissionem significandam, ut si quis de industria quærat vocabula, quibus perspicue declaret, peccatum aliquod vere tolli & aboleri: non possit aliquod reperire, quod ipsa scriptura divina ante non occupaverit. Quæ quidem gloriatio summa laborat vanitate, cum verissimum sit, respectu æstimmii divini ita vere tolli atque deleri peccata, ut nos plane damnare nequeant, *Rom. VIII. 1;* manente nihilominus in regenitis peccato originis, ad peccata, nempe actualia, impellente. *Cap. VII. 14. seq.* Quam veritatem abunde illustrat Augustinus variis in locis, à nobis in *Disp. de P. O. pag. 50. seq.* prolatis. Certum igitur manet, remissionem peccatorum esse non-imputationem peccati, sive actum judicalem Dei, hominem peccatorem absolventis & à reatu poenæ liberantis. Vid. *Ps. 32. v. 1. seqq.*, à Paulo *Rom. IV. 7. 8. seq.* modo, juxta vulgatam versionem repetitus: *Beati, quorum remissa sunt iniquitates & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* Spectat huc dictum *Rom. VIII. 33. 34.*, jam ante allegatum.

§. 4. Sequitur (2.) vox: *Fides*, quam Pontificii de certa fiducia, in meritum Christi collocata, accipere recusant. Eam ob causam citatus *Bellarminus L. I. de justif. C. IV. p. 209. H.*, triplicem proponit suorum hominum a Nostreis differentiam seqq. verbis: *tribus in re-*

bus ab hæreticis (Orthodoxos intelligit Papæ satellites) catholici (Papistæ) dissentiunt. Primum in objecto fidei justificantis, quod hæretici restringunt ad solam permissionem misericordiæ specialis, Catholici tam late patere volunt, quam late patet verbum DEI; quin potius certam promissionem specialis misericordiæ non tam ad fidem, quam ad præsumptionem pertinere contendunt. Deinde infacultate & potentia animi, quæ sedes est fidei. Siquidem illi fidem collocant in voluntate, cum fiduciam esse definiunt, ac per hoc eam cum spe confundunt. Fiducia enim nihil est aliud, nisi spes roborata, ut sanctus Thomas docet in 2. 2. quæst. 129. articulo 6; Catholici fidem in intellectu sedem habere docent. Denique in ipso actu intellectus. Ipsi enim per notitiam fidem definiunt, nos per assensum. Assentimur enim DEO, quamvis is nobis credenda proponat, quæ non intelligimus. Ast in sacris literis de fide plane aliter informamur, nempe *Jes. 53, 11*, quod cognitione sui Messias justificaturus sit homines, *Joh. 17, 3*, quod hæc sit vita æterna, ut cognoscamus DEUM & Christum, & *Joh. VIII. 24*, Christus ait ad Judæos: nisi credideritis me cum, nempe Messiam, esse, moriemini in peccatis vestris. Porro *Rom. III. 25*. legitur, quod Christum præstituerit Deus propitiatorium per fidem in sanguine ipsius, & *Joh. I. 12*. dicitur: Quotquot autem eum receperunt, dedit eis hoc jus, ut Filii DEI sint facti, nempe iis, qui credunt in nomen ejus, item *1. Timoth. I. 25*: Certus est hic sermo, & dignus modis omnibus, qui recipiatur: Christum Jesum venisse in mundum, ut peccatores servaret, & *Rbr. XI. 1*, fides est visus acis sive substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium, juxta vulgatam. Itemque *Rom. IV. 5*. dicitur, ei, qui non operatur, sed credit in eum, qui justificat impium, imputatur fides sua ad justitiam, nec non *Rom. III. 28*: Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus legis. Ex quibus abunde perspicimus, fidem non solum esse assensum, sed etiam notitiam atque fiduciam, non spem; justificare autem relative, apprehendendo salvatorem Christum, quandoquidem respectu hominum justificandorum datur imputatio; sed non actus fidei, quia in justificatione omnia nostra opera excluduntur, sed objecti fidei, quod illa semper respicit, ita ut *Jerem. XXIII. 5, 6*, Christus vocetur *Jehovah justitia nostra*. Eam ob causam *Rom. IV, 6*, ita legimus: Sicuti etiam David dicit: beatum esse eum hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus. Neque igitur charitas neque alia opera formam fidei constituere possunt, sed recte asserimus: sola fide nos justificari, licet ex fide illa necessario sequi debeant bona opera *Galat. V. 6*.

V. 6, ad demonstrationem illius facientia, Jac. II. 18, ceu boni ejus fructus Matth. III. 8. Denique non negamus, ea quæ a DEO nobis in verbo proponuntur, credenda esse, etiam si captum superent nostrum, Eph. II. 20; sed carbonariam fidem sufficere, scriptura nequaquam affirmat, vid. *Lnc. I. 7*,

§. 5 Agendum (.) est de vocabulo gratia. Quomodo illud accipiant in articulo justificat. Pontificii, videri potest ex *Bellarmini Libro VI. de gratia & libero Arb. C. XV Tom. IV. Controv. p. 296*, ubi ita loquitur: *Habitus gratia justificantis à solo DEO infunditur, non tamen sine prævia dispositione nostra, quoniam habitus gratia divina qualitas est.* Supponit hic Cardinalis vires liberi arbitrii, juxta effatum ibid. pag. 29, A. prolatum seqq. verbis: *Homo ante omnem gratiam liberum habet arbitrium, non solum ad opera naturalia & moralia; sed etiam ad opera gratia & supernaturalia.* Deinde, licet ostendat, non posse hominem converti sine accedente vi divina, quam vocat gratiam excitantem ut & adjuvantem, quando l. c. D. sequenti modo loquitur: *gratia excitans interna necessario præcedere debet hominis conversionem, item. p. 291. G. ad assentiendum gratia excitanti seu divina interne vocationi, requiritur necessario gratia adjuvans, per justificantem tamen gratiam, juxta verba ante citata, intelligit qualitatem homini infusam, sive justitiam inherentem, quæ de re late agit Lib. II. de Justif. C. II. & C. II. ubi inter alia p. 310. H. ait, justificamur autem per gratiam ipsius, Dei) id est per justitiam ab illo donatam & infusam, & hæc est causa formalis, nempe justificationis.* E contrario vero in sacris literis omne homini non converso adimitur liberum quoad spiritualia arbitrium, quando is Eph. II. v. 3. 4. ex habetur, ceu natura filius ira & spiritualiter mortuus, cui vita non nisi vi misericordiæ & gratiæ Dei restitui potest; quare etiam *Philipp. II. 13*, DEO & velle adscribitur & perficere, & *Cor. III. 5*, haud idonei esse pronunciamur ad cogitandum quicquam bonum, velut ex nobis ipsis. Gratia vero ad justificationem spectans, Deumque ab nosmet justificandum movens, l. c. non denotat donum aliquod gratiæ, sed gratum Dei favorem, remissis peccatis justos nos declarantem. Apparet hoc ex *Rom. III. v. 24*, ubi dicitur, quod justificati simus gratis, *DEI gratia per redemptionem factam in Christo Jesu*, ubi ad tollendam æquivocationem vocabuli gratia vox gratis adjungitur, ad excludendum omnia opera nostra, quorum causa ulla ratione gloriari possemus, quasi verò merita quædam (s. ea de congruo, vid. *Bellarmin. jud. de form. Cont. Mend. 8. Conf. T. II. pag. 488.*

488. & L. I. de Just. c. 21. Cont. T. IV. p. 312, s. de condigno appel-
latur) haberemus. Confer. Rom. XI. 6, ubi gratia operibus opponitur,
seqq. verbis: *Quod si per gratiam, non jam ex operibus, alioquin gra-
tia jam non est gratia; si ex operibus, jam non est gratia, alioquin opus
jam non est opus, item Ephes. II. 8. 9: Gratia enim estis servati, per
fidem & hoc non est ex vobis, sed DEI donum est. Non ex operibus, ut
quis non gloriatur.*

S. 6. Denique (4), quia justificationem sine justitia cogitare
absurdum est, accedit vocabulum *justitia*. Istius in scholis Pontificis
significatum, quando nempe de justitia coram DEO valente sermo est,
multis exponit Bellarm. L. II. de justific., ubi C. II. p. 328. H. de ma-
xima nos inter ac Papistas intercedente controversia, quæ formam justifi-
cationis concernit, hac ratione differit: *Status totius controversia
revocari potest ad hanc simplicem questionem: sit ne formalis causa abso-
lute justificationis justitia in nobis inhærens, annon?* Affirmantem
vero errorem C. III. ex ipsis scripturis male detortis probare anniti-
tur, L. I. de justif. C. I, Cont. T. IV. pag. 297. G, ubi vocem *justitia*
explicare aggreditur, & in loco justificationis vocabulo *justitia* intel-
ligi, ait, *rectitudinem internam*, quæ ideo dicatur *justitia fidei*, quia à
fide incipit, & *justitia DEI*, quoniam ab illo donatur. At de
justitia coram Deo valente plane aliter nos informat scriptura. Ita enim
loquitur Rom. III. 21. 22: *Nunc vero absque lege justitia DEI mani-
festa facta est, comprobata testimonio legis ac Prophetarum, justitia, in-
quam, DEI per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui cre-
dunt, non enim est distinctio. Ibi justitia coram DEO valens sine lege
manifestata esse asseritur, quia lex est doctrina operum, Rom. X. 5, &
iræ, Cap. IV. 15, quo sensu evangelio, ceu potentia Dei credentes sal-
vanti, Rom. I. 16, contradistinguitur, Vid. C. X. 6. 9, Christum igno-
rat & justificare peccatores nequit, Rom. III. 20. Gal. III. 21, ubi dici-
tur: *si data fuisset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege
esset justitia, sed conclusit illa scriptura omnia sub peccatum, ut promissio
ex fide J. Christi daretur credentibus.* Evangelium verò *justitiam Dei*
revelat ex fide in fidem, sicut scriptum est: Justus ex fide vivet, Rom. I. 17,
& promissio ex fide Jesu Christi datur credentibus Gal. III. 21, sicut &
nos Filii Dei sumus per fidem, v. 26. Justitia igitur fidei dicitur, non
*quæ à fide tantum incipit, ut vult Bellarm., sed quæ per fidem homi-
nibus contingit, Rom. IV. 5, ita ut imputetur nobis justitia sine operibus,*
2. 6, nempe justitia Christi, qui nobis factus est justitia, 1. Cor. I. 30.
*Jer. XXIII. 6,**

Jer. XXIII, 6, quorsum pertinet, quod justitia, qua justificamur, non sit nostra, *Philipp. III, 9*, neque *Justitia legis, Rom. X, 5*. Et quomodo in oculis Dei legaliter ac inhaſive juſti eſſe poſſemus, ut eo reſpectu nobis vita aterna concederetur juſ? cum juſtificatione inhaerens ſit imperfecta, *Rom. VII, 14*, ſeqq, ubi Paulus regenitus, quæ non vult, à peccato inhaerente captivatus, facere dicitur, vid. *Jac. III, 2*. Lex autem eos condemnat, qui non manent in omnibus, quæ ſcripta ſunt in lege *Gal. III, 10*. *Jac. II, 10*. Neque dici poteſt, ob Chriſti paſſionem juſtitiam inhaerentem, qualiscunque ſit, accipi, cum Paulus *Gal. V, 3*. opera noſtra cum Chriſto & fide in negotio juſtificationis ſimpliciter incompatibilia eſſe, proclamet, ſeq. in modum juxta ipſam vulgatam loquendo: *Evacuati eſtis à Chriſto, quicunque per legem* (ſcil. juxta intentionem veſtram) *juſtificamini, à gratia excidiſtis. Nos enim Spiritu ex fide ſpem Juſtitia exſpectamus. Quibus prolatis ſubjungit v. 61. in Chriſto nihil valere niſi fidem, quæ per charitatem operatur, ſc. in juſtificato, ad ſui demonſtrationem, Jac. II, 18, & Dei gloriam, I. Cor. X, 3, I. Petr. IV, v. 11.*

§. 7. Ut magis appareat, quam neceſſarium ſit, veræ vocabulorum ex ſcriptura modo expoſitorum, ac ſpeciatiſimè *Juſtitia*, acceptioni firmiter inhaerere, notari meretur ingenua *B. Lutheri*, de ſua quondam triſti ignorantia, & acceptiſſima ex S. literis informatione relatio, quæ eo evadit notabilior, quo impudentius eadem ad accuſandum innocentem Megalandrum maledicentiſſimus abutitur ſeculi noſtri fanaticus, *Democritus*, ſive vero nomine *Dippelius*, cujus larvatam impietatem in noſtra Academia laudabiliter demonſtrarunt Viri ſummè Reverendi, *Dn. D. Krakevitiuſ*, & *Dn. D. Senſtiuſ*, ille in der Erwægung der unſelbähren Methode, nec non in reſponſione, quæ nunc paratur contra den Schild der Wahrheit/ſive potius re ipſa, den Schild der Lüge/hic in dem Stoekblinden Begweiſer. Reperiuntur verba *Lutheri*, quæ, dum hæc ſcripſimus, forte fortuna reperire licuit, (cum à Democrito, procul dubio ut juſta reſponſio facilius impediretur, Tomus *Lutheri*, in quo continentur, non ſit allegatus) in præfat. Tom. I. *Opp. Luth. Jen. Lat. ſc.*, ubi B. Vir ſeqventi modo loquitur: *Miro certe ardore captus fueram cognoscendi Pauli in Epistoſa ad Rom.: ſed obſtiterat ha-* „
ſtenus, non frigidus circum præcordia ſanguis, ſed unicum vocabulum, „
quod eſt Cap. I. juſtitia Dei revelatur in illo. Oderam enim vocabu- „
lum iſtud, juſtitia Dei, quod uſu & conſuetudine omnium doctorum do- „
ctus eram philoſophicè intelligere, de juſtitia (ut vocant) formali ſeu „

C
activa „

„ activa, qva Deus est justus, & peccatores injustosq; punit. Ego autem,
 „ qui me, utcunqve irreprehensibilis Monachus vivebam, sentirem co-
 „ ram DEO, esse peccatorem inquietissimæ conscientia, nec mea satisfac-
 „ tione placatum confidere possem, non amabam, imo odiebam justum
 „ & punientem peccatores Deum, tacitaq; si non blasphemia, certe in-
 „ genti murmuratione indignabar DEO, dicens: Qvasi vero non satis sit,
 „ miseros peccatores & æternaliter perditos peccato originali, omni ge-
 „ nere calamitatis oppressos esse per legem Decalogi, nisi DEUS per Ev-
 „ angelium dolorem dolori adderet, & etiam per Evangelium nobis ju-
 „ stitiam & iram suam intentaret. Furebam ita sæva & perturbata con-
 „ scientia, pulsabam tamen importunus eo loco Paulum, ardentissime
 „ sitiens scire, quid S. Paulus vellet? Donec misere DEO, medita-
 „ bundus dies & noctes connexionem verborum attenderem, nempe, ju-
 „ stitia Dei revelatur in illo, sicut scriptum est: justus ex fide vivit. Ibi
 „ justitiam DEI capi intelligere eam, qva justus dono DEI vivit, nempe
 „ ex fide, & esse hanc sententiam, revelari per Evangelium justitiam DEI,
 „ scilicet passivam, qva nos DEUS misericors justificat per fidem, sicut
 „ scriptum est, justus ex fide vivit. Hic me prorsus renatum esse sensi
 „ & apertis portis in ipsam paradysum intrasse. Ibi continuo alia mihi fa-
 „ cies totius Scripturæ apparuit. Discurrebam deinde per scripturas, ut
 „ habebat memoria, & colligebam etiam in aliis vocabulis Analogiam, ut
 „ opus DEI, id est, quod operatur in nobis DEUS, virtus DEI, qva nos po-
 „ tentes facit, sapientia DEI, qva nos sapientes facit, fortitudo DEI, salus
 „ DEI, gloria DEI. Jam quanto odio vocabulum, justitia DEI, oderam,
 „ ante, tanto amore dulcissimum mihi vocabulum extollebam, ita mihi
 „ iste locus Pauli fuit vere porta Paradisi. Postea legebam Augustinum,
 „ de spiritu & litera, ubi præter spem offendi, quod & ipse justitiam
 „ DEI similiter interpretatur, qva nos DEUS induit, dum nos justificat. Et
 „ quoniam imperfecte hoc adhuc sit dictum, ac de imputatione non
 „ clare omnia explicet, placuit tamen, justitiam DEI doceri, qva nos justi-
 „ ficemur. Ecce hic Lutherus initio suam exprimit, ob præconceptum
 „ scholasticum vocis: *justitia*, sensum, anxietatem, porro, medium elu-
 „ ctandi ex conceptis dubiis proponit, ipsius nempe contextus ac analo-
 „ giæ s. literarum scrutinium, addito demum postea humano, nempe Au-
 „ gustini, testimonio. Qva quidem theologiam tractandi ratione nihil
 „ sanctius cogitari potest aut rectius! Quare & paulo post causam factæ
 „ hujus recensionis affert Megalander seq. verbis: *Hac ideo narro, optime Le-*
 „ *ctor, ut si lecturus es opuscula mea, memor sis, me unum fuisse (ut su-*
 „ *pra*

pra dixi) ex illis, qui, (ut *Augustinus de se scribit*) scribendo & docendo profecerint, non ex illis, qui de nihilo repente fiunt summi! Jam audiamus *Democritum*, quomodo instar aranearum ex optimis floribus venenum colligat. Is nimirum, postquam de *Luthero* nostro dixerat: Er sey in die placita, seines Tutoris, des *Augustini*, gar zu verliebt gewesen/seq. adjungit: Und werde ich nicht gegen die Wahrheit sündigen/wenn ich sage/das er auch nach dem Sinn des *Augustini*, die Biebel reformiret/wenn er in seiner Übersetzung die Sachen pro lubitu gedehnet/wie sie sich am besten zu seiner hypothese schicken wollen. Es gestehet *Lutherus* offenherzig/das ihm in den Briefen *Pauli*, die Wörter: Gerechtigkeit Gottes/ δικαιοσύνη Θεοῦ, die im Evangelio offenbahret sey/nicht allerdings gefallen/welken es scheinen möchte/als ob Gott sich als einen gerechten Richter im Evangelio offenbahrete/darum er sich überall die Freyheit nimmt/wo nur im Neuen Testament diese Worte gefunden werden/es zu übersetzen/entweder die Gerechtigkeit die vor Gott gilt/oder die Gerechtigkeit/die Gott liebt --- das *Lutherus*, wenn er kein Augustiner gewesen/nimmermehr solchen Sinn der heiligen Schrift würde angebichtet haben. Quod si nunc B. Lectori verba *Lutheri* solum placuerit relegere, videbit sane, impudentissimam esse *Dippelii* criminationem, & tam textui *Lutheri*, quam menti ipsius DEO dedita, plane contrariam. *Lutherus* enim unicum scripturam sacram vim normativam attribuit; *Democritus* eum humanam *Augustini* auctoritati omnia tribuisse asserit. *Lutherus* ex ipsa Scriptura, seu unica veritatis norma, intelligentiam vocis: justitia DEI, quam ante diligens Scripturae scrutinium cum horrore suo ignoraverat, extulit utque claritatem in vertendo, expressa genuina verbi divina mente, adhiberet, allaboravit; *Democritus* *Lutherum*, nisi *Augustinianus* fuisset, tanta in vertendo libertate usurum haud fuisse, clamat. *Lutherus* *Augustinum*, post haustam ex Scriptura veritatem, secum reperit consentientem, *Democritus*, illum Scripturam S. juxta *Augustini* hypotheses torfisse, vociferatur. An major posset excogitari in calumniando pervertendaque auctoris ejusdem mente, malitia? Sed redemus ad propositum!

§. 8. Expositis nunc decenter praememoratis vocabulis, vera scripturae s. in Artic. de justificatione sententia haud difficulter patet. Et hanc s. literarum determinationem clare, licet breviter, innuat exhibitus à nobis sect. 1. §. 1. A. C. textus; in quo B. O. & justitia

inhæfiva exart. Justif. procul remouentur, & mere gratuita ac imputativa per fidem adstruitur justificatio. Verum haut placuit veritas illa divina Confutatoribus A. C. Pontificiis, in *resp.* (qvæ confutatio dici solet) ad A. C. Art. IV. Itaque Pelagianos quidem, hominem ex propriis naturæ viribus absque gratia vitam æternam acquirere posse statuentes recte à Nostris damnari tradunt, (Vid. ante dicta Sect. I. §. 3.) at longe aliud de bonis operibus adjuvante gratia (i. post Justificationem, s. jam ante eam quoque, ut sibi persuadent) factis, docent, sequentia proferentes: So jemand hergegen wolle verwerffen die Verdienst der Menschen / welche durch Beystand der göttlichen Gnaden geschehen / der hält es vielmehr mit den Manicheern / weder mit der Catholischen Kirchen / & post qvædam interjecta assertionem illam, quod B. opera nostra per gratiam Dei meritoria fiant vitæ æternæ, ceu Catholicam commendant. Verba sunt sequentia: Jedoch bekennen alle Catholische / daß unsere Werke von sich selbst keinen Verdienst haben / aber di Gnade Gottes machet solche würdig und verdienstlich des ewigen Lebens. Conferri hic potest *Resp. illorum ad A. C. Art. 6*, in qua præter alia hæc quoque leguntur: daß sie (Confessores) die Rechtfertigung dem bloßen Glaubenzueignen / streitet durchauß mit der Evangelischen Wahrheit / welche die Werke nicht ausschleuffet / derentwegen wird es nicht zugelassen / daß sie so oft dem Glauben die Rechtfertigung zueignen / da doch solches gehöret zur Gnade und Liebe. Ad datur & *Resp. ad Art. XX*, in qua assertio nostra, quod B. O. haud mereantur Justificationem, manifeste rejicitur, dicendo: Von den guten Wercken / daß sie nicht verdienen sollen Vergebung der Sünden / wird also auch jehund / wie droben / verworffen und improbiret. Quare juxta *Confutationem A. C.*, bona opera tam Justificationis quam salutis sunt meritoria. Quod autem fidem in Justificatione non nisi historicam s. generalem isti intelligant *Confutatores*, haud verò fiduciam salutarem s. specialem, satis produnt in *Resp. ad Art. VI.*, dicentes: So die Thäter sich für unnütz sollen handeln / wie vielmehr sollen sprechen diese / so allein glauben? Wenn ihr alles glaubet / so sprecht / wir sind unnütze Knechte.

§. 9. Eam ob causam, Nostrates in *Apologia A. C.*, qvæ ad confirmandam veritatem & ad diluendas Pontificiorum assertiones pariter ac obiectiones falsitatesque, in ipsis comitiis Augustanis conscripta est, statim sub initium *Articuli de Justificatione* sententiam Pontificiorum, sequentibus proposuerunt verbis: In quarto, quinto, sexto, & infra in Art.

Art. XX. damnant nos (adversarii) quod docemus, homines non propter sua merita, sed gratis propter Christum, consequi remissionem peccatorum fide in Christum. Utrumque enim damnant, & quod negamus, homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum, & quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum & fide in Christum justificari. Verum enim vero prae memoratus Bellarminus, ut more suo, i. e. sophistice callideque ad palliandos suos ac Nostrates accusandos, procederet, istam Apologiae assertionem duplici ratione invadere tentat, (1) nempe verba Apologiae mendacii impudenter accusando, (2) domesticum nobis dissensum confusionemque haud levem objiciendo. Prius peragit in *judicio de Libro Concordiae Mend. XXVII*, in has erumpens voces: sic ait Philippus (in Apolog.) damnant Autores confutationis confessionis Augustanae, quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum justificari. At mendaciam est! Non enim Autores Confutationis damnant, quod fide justificari dicamur, sed quod fide sola. Citat pro semet Bellarm. seqv. Confutat. verba ad *Art. V*, quod fidei mentionem hic faciant, (Protestantes) eatenus approbatur, quatenus de fide non sola, ut aliqui male docent, sed quae per dilectionem operatur, ut Apostolus recte docet ad *Gal. V*, intelligatur. Posterius ostendere conatur *L. II. de justif. C. 1. Opp. T. IV. pag. 327*. De causa enim formali acturus, quod magna sit questio, fateatur, statimque adjungit sequentia: Heretici Lutherani ad hanc Disputationem illustrandam magnum à se lumen accensum esse, gloriantur; cum tamen tanta eam opinionum confusione turbaverint, ut multi jam apud eos de veritate reperienda non sine ratione desperent. Postquam igitur verba quaedam protulerat Lutheri, dixeratque: Lutherus, causam formalem justificationis aliquando fidem, aliquando Christum ipsum fide apprehensum facere videtur, porro ad A. C. delatus, adducit, quod in *Art. IV*. scribatur: fidem ipsam nobis pro justitia imputari, sed econtrario in *Art. XX* asseri, & in Apologia saepius repeti, nos coram Deo justos reputari --- propter Christi meritum, sicut & interdum Dei misericordia hic afferatur. Nec his contentus Bellarm., Andreæ quoque Osiandri mentionem facit, ipsum, dicens, ex Lutheri libris docuisse, formalem causam justificationis esse illam ipsam justitiam, qua Deus essentialiter justus est. Deinde, Centuriatores Magdeburgenses ait unà cum Collocutoribus Altenburgensibus utriusque partis, asserere, meritum Christi esse rem, qua nobis imputatur. Tum, adducto Calvinorum quidem admittere, inquit, imputari Christi justitiam —

A 3

pro-

Propterea tamen in ipsa remissione peccati sitam esse justificationem. Denique de Bucero adducit, quod duplicem justitiam excogitaverit, à qua formaliter justificaremur, unam imperfectam, quae in virtutibus in nobis inherantibus sita sit, alteram perfectam, quae est ipsa Christi justitia nobis imputata. Citat illuc Libellum Imperatori Ratisbonae exhibitum, ut ait à Lutheranis, quorum Princeps fuerit Bucerus. Addidit tamen, in eundem errorem incidisse ex Pontif. Alberium Pigbium & Authores Antididagmatici Colonienfis, (de quo libro, circa A. 1543. ob tentatam ab Archi-Episcopo reformationem, nomine cleri Colon. imprimis contra Bucerum, confecto, vid. Sleid. de statu relig. l. 15. p. 427.) non negante Bucero, cum hac tamen differentia, quod causam apprehensivam Bucerus solam fidem, Pigbii dilectionem potius, quam fidem esse, definiat, quorsum accedere dicit Bellarminus, quod Pigbii & Colonienfes Ecclesiae Pontificiae judicio sententiam suam subicere parati fuerint.

§. 10. Videamus nunc, quomodo antiquum suum II. cc. obtineat Bellarminus, falsa pro veris audacter venditando, quae de re specimenis loco conferri potest Diss. nostra de peccato Orig. Itaque quod ad prius attinet, verba nempe Apologia contra Confutationem directa, si ea integra, prout ante a nobis producta sunt, recte inspiciantur, falsitatis facile disjiciuntur nebulae. Loquuntur enim Confessores nostri contra Papistas de fide non nude historica & generali, sed salvifica & speciali, quam distinctionem à nobis factam, non ignorat, sed expresse profert ipse Bellarm. de justis. Lib. I. C. IV. seqq. verbis: fidem Lutherani fere omnes non tam notitiam vel assensum, quam fiduciam esse definiunt. Atque eam demum fiduciam specialis misericordia, fidem justificantem esse docent, conf. dicta §. 4. Et ne quis dubitare possit de mente Apologiae, ecce in illa, cujus est Apologia s. defensio, Confessione, Art. XX p. 18, homonymia vocis fidei, adducto Augustino, evoluta est, verbis post alia sequentibus: Augustinus etiam de fidei nomine hoc modo admonet lectorem, & docet, in scripturis nomen fidei accipi, non pro notitia, qualis est in impiis; sed pro fiducia, quae consolatur & erigit perterritas mentes. Quia itaque fidem hanc specialem, in A. Conf. ex scriptura expresse propositam, ad justificationem non requirebant Confutatores, quem in finem Apologia p. 107. circa finem ita loquitur: De fide, quae apprehendimus propitiorem Christum, nihil dicunt, imo hanc fidem improbant, (quamvis illi directam ejus refutationem adjungere haud sint ausi) prout eandem quoque rejicit ac refutare conatur Bellarminus, tam de justis. Lib. I. C. IV, quam

quam iudicio de *Libro Concordie Mendac*, XXIX; quomodo asseri potest, male fecisse Apologiam, dicendo; quod Pontificii nostram sententiam: *si nosmet consequi remissionem peccatorum*, rejecerint? etiam si particula: *sola*, haud proferatur, asserendo, quod *sola fide iustificemur*. Id enim nisi concedere vult Bellarminus, e contrario concedere debet, *fidem* specialem s. fiduciam de qua A. C. & Apolog. loquitur, ad iustificationem requiri! Nullius pretii est exceptio Jesuitæ *Foreri*, quando in male appellato *Manuali Lutheranorum* p. 9. ait: quicquid sit de acceptione fidei in sensu Protest., male tamen ingenere dictum esse, quod Pontificii *fidem* non admittant. Nam Resp., non de fide, qualicunque modo accepta loqui Apologiam, sed de ea, cuius beneficio sequitur *remissio peccatorum*, quem effectum fidei, suo sensu acceptæ i. e. historicæ, nullatenus tribuunt Papistæ. Et hæc fides iuxta nos in iustificatis necessario parit B. O., *Gal. V. 6. Jac. II.*, cum e contrario Bellarmin. *L. I. C. XV.* fidem sensu papistico posse à dilectione separari & in impiis existere, defendat.

§. II. Posterior Bellarm. accusatio non est maioris momenti. Falsum enim est, quod A. C. atq; *Apologia* in exponenda causa justificationis revera a seipsis dissertiant confusionemq; admittant. Licet enim non semper eadem adhibeantur phrasæ, istud tamen de diversis loquendi formulis negotium ipsa explicat *Apologia* p. 69 70. seqv. proferens: *Quoties igitur sit mentio misericordie, sciendum est, quod fides ibi requiratur, quæ promissionem misericordie accipit. Et rursus, quoties nos de fide loquimur, intelligi volumus obiectum, scil. misericordiam promissam. Nam fides non ideo iustificat aut salvat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum, quia accipit misericordiam promissam.* Item pag. 25, ubi expresse dicitur, quod *iustificare sit pronuntiare iustum propter alienam iustitiam, videlicet Christi, quæ aliena iustitia communicatur nobis per fidem.* Et post pauca interiecta: *Quia iustitia Christi donatur nobis per fidem, ideo fides iustitia est in nobis imputative.* Adco verum hoc est, ut est ipse Bellarminus non audeat firmiter symbolis nostris tribuere variationem, sed saltem suum: *videtur*, interponat, quod etiam, ubi de *Luthero* nostro loquitur, facere cogitur. *Calvinum* ad nostrâ non pertinere castra, haud ignorat Bellarmin., quare de eius sententia hic agere iustum haud est. *Bucerus*, vi relationis istius *Cardinalis*, à reliquis *Lutheranis*, quin potius *Libris Symbolic.* nostris abit, & quod de *Libello à Nostris Imperatori Ratisbonæ oblato* asseritur, falsissimum est, prout ex sequentibus D. J. patebit. Ostinuo

ander denique notorius est *schismaticus*, cui ad Lutherum provocanti non magis fidendum est, quam aliis errantibus in allegationibus suis. Errores; autem eius satis reiecti sunt in *F. C. Art. III.* tam *Epitome* p. 583 *seqq.* quam *solida Declarat.* p. 681. *seqq.* ubi vera sententia uberius exponitur ac confirmatur. Manifestum igitur evadit, *Bellarmin.* de Nostratum falsitate & tot inter nos confusionibus, cum desperatione de veritate reperiunda conjunctis, conqvestum, non solum domesticum quorundam ex suis exposuisse dissensum (vid. §. 9.) sed & propriam suam prodidisse malitiam summamque confusionem!

§. 12. Exposuimus antea breviter tam A. C., quam *Confutationis A. C.*, de *Articulo Justif.* mentem. Sinceros itaque Evangelicos A. C., quam arctissime adherere, & ipsa eorum appellatio, quando A. C. *socii* dicuntur, evincit, & *Form. Conc.*, ad doctrinæ istius tam receptionem quam confirmationem confecta, art. III. demonstrat. Quod autem Pontificii veram nostram sive potius scripturæ sacræ sententiam, bruto anathematum suorum fulgure in *Conc. Trid.*, multis eum in finem confectis canonibus, percusserint, unicuique ex sola inspectione, ad oculum patet. Quia vero nihilominus de *statu Controversiæ*, à B. Chemnitio, fortissimi hydræ *Tridentinæ* percussore, haud recte formato *Bellarminus*, etsi fraudulenter, conqvestus est, de *iustificat.* L. II. C. 11, & de variis Conciliatorum quod mutuū in præcipuis rebus consensum noti sunt clamores, imprimis cum non obstante B. Gerhardi ad crocodilinas *Bellarmini* lacrymas, in *LL. Theolog. de iustificat.* §. 220. *seq.* responsione, *Fabricium Helmstadiensem*, utopico suo *Samaritanismo* unice intentum, *Bellarmini* querelas repetere, haud puduit, *Controvers.* p. 291, materiam istam aliquantum exactius considerare, summæ utilitatis est, quæ de re conferri meretur solidissima celeberr. *Fechii nostri*, *Theologi verè magni*, *dissert.* nuper admodum ventilata, sub tit: *Examen Conciliationis articuli de justif. Syncretistis modernis præcipue oppositum.* Interim in *sect.* præsentī idipsum facere non licebit; cum alia quædam hic nobis præmittenda sint, ad solidiorem *Artic. de iustificatione* pariter ac assertionum sybolicarum, notitiam, nec non perfidiæ *syncretistica* vanitatem facientia. Sicut enim jam *Confutationis A. C.* à papistis consignatæ, eamque secutæ à Nostris *Apologiæ*, (circa quod tempus etiam utriusque partis ad pacem obtinendam institutæ sunt collationes, quarum Actis abuti solent heterodoxi, itemque *Libri cujusdam Ratisbonensis* haud boni nominis, (quem etiam adducit *Fabricius*) fecimus mentionem; operæ sane præ-

tium.

tum est, hac de re paulo accuratius agere, & quam varias ante Tridentini Concilii tempus ad sanam de justificatione doctrinam vel everendam vel saltem obfuscamdam artes adhibuerit satan, quantaque cura ac constantia, DEO duce, veritas circa id tempus in nostra Ecclesia stabilita sit ac defensa, donec tandem Deo duce Form. Conc. conscriberetur, considerare, imprimis, cum exinde pateat, vix ab hodiernis Samaritanis aliquid dici, quod non ab eorum Patribus dictum sit prius, & à veritatis amatoribus reprobaturum.

§. 12. *Rejēcta per Confutationē à Pontificiis A. C.* magna apud illos de refutatis ex Scriptura Lutheranis erat gloriatio. Sed cum isti ne scriptum quidem suum Nostratibus auderent tradere, in auras abibat gloriationis vanitas. Vid. *Lutheri Warnung an seine liebe Teutschen* T. V. *Jen.* fol. 278. Variis interim iidem artibus ac minis à constantia sua retrahere tentabant Confessores. Cumq; minæ, etsi durissimæ, ad deterrendum à veritatis confessione *Electorem* ejusq; locios non sufficerent, vid. *Celestinus T. H. f. 26. Seckendorff. Comm. de Lutherismo L. II. §. 67. p. 175*, ad concordiam reducendam institutum est colloquium, de quo *Maimburgius Histor. Luther. L. II. Sect. 10 & 31* referre non veretur, quod die 16. *Augusti*, ad manus sumpta confessione, omnia, quæ Catholicos (Pontif.) in *Conf. Aug.* offendebant; ita à *Melanchtone* sint explicata, ut sequenti die jam in *XV. articulis ex XXI*, circa dogmata fidei conventum esset. Speciatim quod ad nostram attinet de justificatione materiam, *Art. IV V. & VI.* affirmatum esse, ait, quod non sola fide, sed fide & gratia NB. sanctificante (vid. dicta §. 5.) justificemur. Pari modo *Joh. Cochleus in Consilio super XXVIII. articulis Augustensibus Regi Romanorum exhibito die 17. Jun. Ao. 1540. Hagēnoæ*, ad *Art. IV.* apud *Seckendorff. L. III. p. 284*, sequentia exhibet verba: *Augusta concordavimus, ut non doceatur, quod sola fides justificat, sed quod omittatur hac vocula: sola. --- Parit enim scandala in populo, & negligentes circa B. O. reddit homines; cum --- in scripturis nunquam dicatur, --- sed contradicat manifeste sua in Epistola s. Jacobus, & populus per hoc ad B. O. indevotus & piger redditus sit, sicut manifestum est.* Verum, prout rationes *Cochlai* nullius sunt pretii, ut paulo post audiemus; ita & in relatione memorata more suo, i. e. dolose, semet gesserunt Pontificis filii. Audiri eum in finem accusatus meretur *Melanchton, L. I. Epist. 16.* hoc modo verba faciens: *Cavillabatur* Eccius nomen sola, cum dicimus: sola fide justificari homines, neq; tamen rem damnabant; sed dicebat, imperitos offendi. Nam coegi eum, fateri, recte tribui à nobis iustitiam fidei. Voluit tamen nos ita scribere, quod

„ quod justificemur, per gratiam & fidem. Non repugnavi. Sed ille stultus
 „ non intelligit vocabulum gratie, (de qua ignorantia plura jam ante perce-
 „ pimus ex *Apol. p. 60.*) Vid. *Seckend. L. II. §. 68. p. 178*, ubi etiam exhi-
 „ bet correctionem relationis colloquii adversæ partis, t. t. à Protestantibus
 „ factam, in quasi conqveruntur, quod in illa de actis congressus non
 „ omnia bona fide sint exposita. Conf. & *Celestinus Hist. A.C.P. III. f. 47. B.*
 „ Declaratur itaq; in correctione memorata, quod nostram materiam con-
 „ cernit, narrari quidem in *Relat. à Pontif. exhibita, concordatum esse, ut*
 „ *dicatur, quod fide justificemur, sed non sola fide, quia id nulla scriptura*
 „ *habeat, sed potius contrarium;* verum rem nullatenus ita se habere. Au-
 „ diamus formalia verba: *Nos, inquit Nostrates, non concessimus, quod*
 „ *scriptura non habeat hoc, quod sola fide justificemur, aut quod contrari-*
 „ *um habeat.* Imo manifeste reclamavimus, allegatis locis *Pauli Rom. III.*
 „ *absq; operibus, & Eph. II. donum Dei est, non ex operibus.* Deinde post
 „ longam disputationem concesserunt adversarii, quod remissio peccato-
 „ rum contingat neq; propter præcedentia neq; propter sequentia opera
 „ aut merita. Item dixerunt, eam per fidem contingere, & addiderunt, per
 „ gratiam NB. gratum facientem, addiderunt & sacramenta. Hoc concessio
 „ diximus, nos non excludere gratiam & sacramenta per vocabulum sola,
 „ sed excludere opera. Quod si faterentur, remissionem peccatorum con-
 „ tingere per fidem, non propter merita præcedentia aut sequentia, nos de
 „ verbo sola non rixaturos esse; & adjecta est additio ad nostrum articulum,
 „ quod fateamur, remissionem peccatorum contingere per gratiam gratum
 „ facientem, & fidem formaliter; per verbum & sacramenta instrumenta-
 „ liter. Et hoc ipso satis detecta est adversariorum iniquitas circa vocem
 „ sola, nec non ambiguitas in vocabulo gratie gratum facientis. Cum enim
 „ id de favore Dei gratuito merito accipiatur à Nostris, quos hoc in passu
 „ imitatur ipse *Pighius*, fatente *Bellarm. L. 1 de gratia & Lib. Arb. C. III,*
 „ *Controv. T. IV. p. 168*, Eccius procul dubio cum maxima suorum parte,
 „ per istud intelligi voluit qualitatem animæ humanæ à Deo infusam, de
 „ qua acceptione vid. *Bellarm. l. c.* qui gratiam illam cum charitate reve-
 „ ra idem esse, contra nonnullos suorum defendit l. c. *C. VI. seq.*

§. 14. Actionis Augustanæ, ad conciliationem religionis syncretisti-
 cam spectantis, mentionem facit *Lutherus* In der Warnung an seine
 liebe Deutsche T. V. *Jen. Germ. f. 278. B.* quanquam eo saltem fine, ut il-
 lam fraude haud caruisse, ostenderet. Quia autem B. vir, ut ipse ait, ex
 professo de conventu Augustano haud erat acturus, *Tomi V. edito de acti-*
 „ *one Augustæ instituta quædam inseruit, ante à nobis adductis consona,*
 „ *præmissa*

præmissa fol. 91. practica hac præmonitione, es ist vor gut angesehen/ daß die ganze Handlung/so viel der fürhanden/durch den Druck außginge/ daß man diesen Exempel nach in Religions-Vergleichung für der fürsichtiglich handle/Christum und sein Wort ohn allen Scheu beständig bekenne/den Widersachern nicht einen Haarbreyt einraume. Notari autem hic probe meretur, quod ipse Maimburg. H. L. Lib. III. sect. 33. de Melancht. dicat, multa eum plerisq; ex suis non placuisse, concessisse, eamq; ob causam in odium venisse apud Protestantes, ac vetitum esse, ne ultra cederet, quo facto colloquium institutum circa finem Augusti exitum habuerit frustraneum, nihilq; conclusum sit. Quod ipsum eum in finem citamus, ut videatur, Acta Augustana, qualiacunq; sint, eo male citari, quasi articuli nonnulli Augustæ plane fuerint conciliati, quod Pontificii, Maimburgii sodales, in conventu Hagenoënsi Ao. 1640. proponere haud fuerunt veriti, ut confessores à doctrina olim defensa, jam recessisse evincerent.

S. 15. Quicquid ergo sit de nimia Melanchtonis, collocutorum facile primi, in cedendo facilitate, (quæ tamen in nostro de justificatione articulo tanta nullatenus fuit, quantam eam fuisse clamavit Maimburg.) percertum tamen est, Apologiam, quæ, teste Præf. p. 48, initio communicato cum aliis consilio à Melanchtone confecta, post ab eodem aucta & edita est, totam restituisse rem. Ibi enim Nostratum, sive potius Scripturæ S. de sola fide justificante mens, ex limpidissimis Scripturæ fontibus deducta est atq; defensa. Legatur solū p. 73, ubi sequentia occurrunt verba: Offendit quosdam particula sola, cum & Paulus dicat: Arbitramur hominem justificari fide, non ex operibus. It. Eph. I, Dei donum est, non ex vobis neq; ex operibus, ne quis gloriatur, It. Rom. III. gratis justificati. Si displicet exclusiva: sola, tollant etiam ex Paulo illas exclusivas: gratis, non ex operibus, donum est &c. Nam hæc quoq; sunt exclusivæ. Excludimus autem opinionem meriti, non excludimus verbum, aut sacramenta, ut calumniantur adversarii. Diximus enim supra, fidem ex verbo concipi. Ac multo maxime ornamus ministerium verbi. Dilectio etiam & opera sequi eadem debent; quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in justificatione excluditur? Idq; in seqq. late demonstratur, sub rubro: Quod remissionem peccatorum sola fide in Christum consequamur. Absurdum nempe est, à doctrina de sola fide justificante, à Scriptura sedulo inculcata, & ad salutem maxime pertinente, cum Cochleæ eapropter dehortari, quia scandalum inde capiatur. Paulus enim profitetur, se prædicare Christum crucifixum, judæis scandalum, Ethni-

eis stultitiam, I. Cor. I. 23, & tamen his omnibus non obstantibus, se nihil statuit, scire inter Corinthios, nisi *Jesum Christum, eumq; crucifixum* C. II. 2, quia Christus nimirum, juxta C. I. 24, Dei est potentia ac Dei sapientia, nec non via ad vitam, *Joh. XIV. 6*, unde & Dei veritas manere debeat, non obstante hominum perversitate Rom. III. 3. Eleganter ad argumentum à scandalo ejusmodi accepto desumptum, conclusionis loco respondet *Apol. p. 296. seq. modo: si in unum conferantur omnia scandala*, tamen unus articulus de remissione peccatorum, quod
 „ propter Christum gratis consequamur remissionem peccatorum per si-
 „ dem, tantum affert boni ut omnia incommodo obruat. Et hic initio con-
 „ ciliavit Luthero non tantum nostrum favorem, sed etiam multorum, qui
 „ nunc nos oppugnant. -- Isti rationem Schismatis excitati reddent, qui
 „ manifestam veritatem initio condemnaverunt & nunc summa crudelita-
 „ te persequuntur. Verum quicquid hic de scandalo proponitur, nil nisi
 nudum alit prætextum, neq; ullum inter Christianos haud fucatos, de-
 phrasi adhibita: sola fides justificat, potest adesse scandalum, modo con-
 sideretur, quod firmissimo S. Scripturæ hic nitamur patrocínio, neq; ali-
 ud quid quæramus, quam ut non minus fidei atq; merito Christi, quam
 operibus nostris sua constet dignitas. Nam qui sola fide justificantur,
 Rom. III. 28, per fidem sunt filii Dei *Joh. I. 12*, sed fides non potest non
 per charitatem efficax esse, *Gal. V. 6*, haud quidem ad constituendam sive
 efficiendam justificationem & salutem, *Eph. II. 8. 9 Rom. IV. 4. 5*, sed in art.
 renovationis & ad justificationem demonstrandam; cum simus opus Dei,
 conditi in Christo Jesu ad B. O, ut in iis ambulemus, *ibid. Eph. II. 10*. Qui-
 bus rite perpensis, scandalum Gochlæanum non nisi à mala apud Papi-
 stas fidei salvificæ definitione, dependere perspicimus, quasi illa nihil
 esset aliud, quam assensus aliquis & otiosa notitia historię, quæ cum peccato
 mortali possit existere, quod merito reprehendit *Apol. p. 68*. Juxta du-
 ctum Scripturæ autem, nomen fidei salvificæ accipitur non pro notitia,
 qualis est in impiis, sed pro fiducia, quæ consolatur & erigit perterrefactas
 mentes, ut loquitur *A. C. Art. XX. pag. 18. conf. Ebr. XI. 1. coll. C. X. 22. 35. 38. 39. Matth. IX. 2. 1. Tim. I. 15. Vid. §. 4.*

§. 16. Constantiam Nostratium horrendum excepit decretum,
 Imperatoris nomine Augustæ publicatum, quod, quantum nostram con-
 cernit materiam, exhibebimus, una cum judicio Lutheri, quod conti-
 netur in der *Glossa auff das vermeinte Kayserliche Edict*. Verba Decre-
 ti *T. V. Opp. f. 298*. sunt: Und nachdem aus der heiligen Schrift of-
 fenbahr ist / daß der blosse Glaub allein ohn Lieb und gute Werck
 nicht gerecht mache / auch Gott die guten Werck an vielen Orten der

Schriefft erfordert/soß der Articulus/das der Glaub allein gerecht mache/und gute Werck verwerffen werden/nicht geprediget noch gelehret werden. Ad hæc verba regerit Lutherus: Was sie (Papistæ) hie sagen/ (nihil hic dictum vult Megalander contra Cæsaream Majestatem aut magistratum; sed malitiosos illos seductores, qui sub nomine Imperatoris malitiam suam explere tentabant, juxta initium tract. cit. fol. 208. B.) von guten Wercken nicht zu verwerffen/das reden sie abermahl mit blinden Worten bößlich / uns damit zu verunglimpfen/ als verwerffen wir gute Werck/so sie es doch wol anders wissen / daß wir mehr auff gute Werck treiben/denn das ganze Dabsthum je gethan hat. Qvoad cætera quoque ignorantiam eorum malitiosam reprehendit Lutherus. Et sic in periculoso quidem, ob intentatas persecutiones, res Protestantium versabantur statu; interim tamen, Turcico ingruente bello, non solum malus effectus cessavit; sed etiam post varias actiones ao. 1532. Cæsar pacem publicam totius Germaniæ sanxit, & ne religionis causa ulla molestia creetur, edicit, adusq; concilii tempus, teste Sleid. L. 8. p. 217, qui confirmationem pacis istius ao. 1539. in conventu Francofurtensi factam esse, refert Lib. 12. p. 341.

§. 17. Maximè quidem Syncretistarum molitionibus favere videtur tractatus Melanchtonis 1536. exaratus, qui sub rubro: *Consilium de moderandis controversiis in articulis religionis precipuis, scriptum ad Gallos*, extat P. IV. Opp. p. 823. seq. In eo enim sub tit. de justificatione sequentia statim leguntur verba: *Controversiam de justificatione ipsa tempora mollierunt. Nam de multis convenit inter doctos, de quibus fuerunt initio magna certamina. Et paulo post: Quare, si Pontifex aut ipsi Reges darent operam, ut aliqui boni & prudentes viri colloquerentur, facile posset hac controversia de justificatione dijudicari ac dirimi.* Denique sub finem: *si hoc modo colligantur ea, quæ conveniunt, pauca controversiæ reliqua erunt.* Verum notandum hic (1), verba Melanchtonis privata, si à veritate recederent, juxta LL. symb. effatum dijudicanda esse, nullatenus autem veritati præjudicare posse. (2) Nihilominus in contextu scripti propositi antidotum esse paratum. Loquitur enim Melanchton ex hypothesi bonæ spei, quam de adversariis, ob meliorem nonnullorum de istis materiis loquendi rationem, conceperat. Ita enim conceptis verbis disserit: *Arbitror: omnes prudentes viros probaturos esse hunc articulum, quod remisso peccatorum contingat fide, i. e. fiducia in Christum, non propter nostra opera, & statim post: omnes jam concedunt, quod homines procul absint à perfectio-*

ne legis. Ideo concedunt etiam saniores apud adversarios, principaliter homines justos, i. e., acceptos esse fide, h. e. fiducia misericordiae promissae propter Christum, & quod illa inchoatio legis in nobis placeat, non quia legi satisfaciatur, sed quia persona est reconciliata in Christo. Ast verò ex *Actis Ratisb. A. 1541*, (de quibus in seq.) quantopere concepta, hæc spes fefellerit Melanctonem, perspicere licet. Tentata enim articuli de justificatione hominis conciliatione, non solum non potuit Controversia re ipsa citra fucum dirimi, sed & experiri necesse habuit Melancton, quod in urbe Ratisb. etiam post colloquium, edita sint propositiones, quæ aperte damnant nostram sententiam — de fide justificante, quæ de re totidem verbis conquerruntur Status Protestantes in *Respons. de libro Ratisb. Opp. Melanct. P. IV. pag. 754*, sequenti etiam adjuncta exclamatione: *si multi in altera parte duri, suas falsas persuasiones ita pergent defendere, quæ spes poterit esse tranquillitatis aut concordie?*

S. 18. Sed audire iterum licebit B. Lutheri, sive potius Libri symbolici, à summo isto vivo non longe post allegatum Melanctonis scriptum consignati, judicium. Percepimus paulo ante, ad Concilium instituendum rejectum esse religionis causam. Cum igitur 1537. Papa Paulus III. Concilium (quod revera tamen impedire conabatur) indiceret, injunctum est B. Luthero, ut eodem anno articulos doctrinae conscriberet, qui Smalcaldicorum nomine à loco sunt insigniti, ut constaret, quid & quatenus Pontificis cedere possemus. Vid. *Præfat. eorum p. 293*. Et hi articuli non solum t. t. unanimi Theologorum subscriptione sunt muniti p. 337. seqq., sed etiam tanti postea habiti, ut *Opp. Melanct. P. IV. p. 807*. in scripto, quod in colloquio Wormatiensi Ao. 1557. sub tit. *Formula Concordia de articulis controversis*, exhibitum est, hæc, ad auctoritatem Artic. Smalcald. spectantia legantur verba: D. I. *pium consensum in Ecclesiis nostris omnibus fideliter tueri volumus juxta A. C. exhibitam & Apologiam & Articulos scriptos, quibus addite sunt subscriptiones in conventu Smalcaldensi, nec recepturi sumus ulla dogmata pugnantia cum ea doctrina.* Quam ob causam in *Form. Conc. Ao. 1580*. Articuli Smalcald. aliis Libris symbolicis adjuncti sunt. In istis igitur Artic. smalcald. P. II. Art. I. pag. 304, sana de justificatione doctrina, sequentibus legitur confirmata verbis: *Hoc cum credere necesse sit (nempe, quod extat Rom. III. 24. &c.) & nullo opere aut lege aut merito acquiri & apprehendi possit, certum est & manifestum, solam hanc fidem nos justificare, Rom. III. 23. 26.* Quare etiam porro p. 305, Nos de hoc art. ne minimum quidem cedere posse, additur. Vid. verba jam ante adducta

ducta in *praf.* Equidem in eorundem artic. P. III. p. 317, hæc præmissa legitur inscriptio: *Insequentibus articulis agere poterimus cum doctis & prudentibus viris, vel etiam inter nos ipsos, & postea Art. XIII. pag. 335, hic post alios occurrit titulus: Quomodo coram DEO homo justificetur, & de B. O.* Unde videtur sequi, doctrinam circa hunc articulum nondum ceu firmam fuisse receptam, sed forte saltem ceu problematicam, cum c. l. dicatur, de his art. adhuc *agi posse*; quoad quatuor autem articulos Part. II. *firmitas & certitudo* fuerit commendata, pag. 315. Ast, quod hæc nullatenus sit mens prælaudatorum Lutheri verborum, ex ipsa art. *Justificationis* consideratione patet; cum non solum vera de *Justificatione* doctrina locum suum, & quidem primum, in P. II. jam obtinuerit, prout ante audivimus; verum citatus quoque Art. XIII. P. III. his vocibus inchoetur: *quod de Justificatione hætenus semper & assidue docui, mutare nec in minimo possum.* Addatur. pag. 337, ubi adest conclusio libri, his tradita verbis: *Hi sunt Articuli, in quibus constantem me esse oportet, & constans ero usq; mortem meam, DEO dante. Et nec mutare nec concedere, quicquam in illis possum.* Nihil ergo aliud verbis inscriptionis ante adductis indicatur, quam quod in Concilio congregato, de uberiori declaratione & deductione XV. Articulorum, quoad materias nondum expressas, cum *doctis viris* *agi* queat. Pauca enim de singulis tradita esse, inspectio docet.

§. 19. Novum quidem adhuc, idque apparenter gravius oritur dubium, quando B. Luth. in citato Artic. XIII. renovationem justificationi immiscere videtur, dicendo: *Nos pes fidem, ut Petrus loquitur (nempe Act. XV. 9.) aliud novum & mundum cor acquirere, & DEUM propter Christum mediatorem nostrum nos justos & sanctos reputare.* Hoc sane dubium tantum visum est Chyraeo, nostræ quondam Rostoch. Academiæ Theologo celeb., ut illud reliquis monitis, Facultatis nomine Ao. 1578. & 79. Jacobo Andrea cæterisq; Theologis, concordia negotium gubernantibus, (ita enim Epistole inscriptio concepta est,) per literas communicatis, inferere nullus dubitaret. Hilari fronte monita Epistolarum Chyrai, Historiæ suæ vere hæreticæ inseruit Godof. Arnoldus, mirus calumniarum erga symbola Ecclesiæ nostræ architectus, ea nempe intentione, ut ex innocuis verbis, more suo, pessima exprimeret. Vid. illius *Secul.* XVI. C. 18. §. 9. Cum enim prælaudati antecessores nostri loca quædam LL. *Symb.*, quæ offensionem nonnullis præbere videbantur, eo indicarent fine, ut communi, quæ ratione dubiis motis quam optime occurrî posset, exponeretur considerationi, (Vid. Episto-

Epistolæ citatæ in volumine *Epistolarum* p. 1132. & 1182.) Arnoldus iste Chytræo, quod LL. symbolicis ac speciatim Artic. Smalcald. errores adscribat *fundamentales* tribuere haud veretur. Verba l. c. p. 210. sunt sequentia: So haben auch bereits im vorigen *Seculo* die *Theologi* selber ungeschueet sehr viel und wichtige / ja rechte Grund Irrthümer angemercket / die in den Symbolischen Büchern ausdrücklich enthalten waren // ad quod probandum ex citata Chytræi Epistola, Ao. 1579. d. 15. Decembr. communi, ceu dictum, Theologorum nomine, exarata, inter alia sequentia, quæ ad locum mox citatum respiciant, proferuntur. Daß die Rechtfertigung nicht allein durch die Vergebung der Sünden: sondern auch durch die Erneuerung beschrieben werde / wie es in der Apol. und den Smalcald. Articuli geschehen. Verum quam absurdum sit asserere, quod per Epistolas Chytræi Libris symbolicis fundamentales affricentur errores, ex aperta earundem literarum declaratione, ab Arnoldo malitiose prætermissa, constat. In epistola enim, juxta datum adscriptum Ao. 1578. exarata, non longe post initium hæc leguntur verba: Nos quidem (Theologi Rostoch.) & precibus nostris privatis & publicis deliberationibus vestris adsumus, & summam doctrinæ, seu dijudicationes & decisiones disputationum de Articulis controversis, in libro Concordiæ comprehensam, probamus, ut subscriptione nostra testati sumus, nec NB. ab illa doctrinæ norma nos, DEO juvante, unquam sejungemus. Deinde, post quædam interjecta monita, scopus ipsarum literarum his verbis indicatur: Hæc & similia, an mutanda sint in editione, vel in præfatione aut appendice Libri Concordiæ declaranda, pro vestra pietate & prudentia cogitabit. Denique hæc subjungitur conclusio: sed vobis hæc & alia rectiora, spiritum sapientiæ & consilii divinum suggerere, & tamen fidas amicorum monitiones gratas esse, non dubitamus; itaque veniam nobis benigne à pietate vestra datum iri plane confidimus. His vel obiter solum perlectis apparet, (1) optatum, quoad NB. normam professionis ac rem ipsam, Rostochienses inter ac reliquos Theologos Concordiæ negotium gubernantes, fuisse consensum. (2) Scopum monitorum propositorum fuisse, ut de locorum quorundam declaratione caperetur consilium (3) Rostochienses merito illud considerasse Apostoli, 1. Cor. XIV. 32, spiritus Prophetarum Prophetis subjici, vid. & v. 37, indeque ad audienda non minus responsa solida, quam proferenda monita sua, promptos semet exhibuisse. Quibus ex causis optatum quoque deliberationes de Concordiæ negotio, ringentibus licet hostibus, habuere successum. Digna sunt, quæ conferantur cum his,

epistola

epistola Ao. 1579. exaratae, verba. Post repetita enim, ob nondum acceptam responsionem illa, quæ per superiorem epistolam jam exposita erant, dubia, sequentes subjunguntur voces: *Hæc etsi jam mutari nequeunt, & de his capitibus universis plane ὁμολογῶμεν καὶ ὁμίσαντες sumus*, tamen eo consilio recensemus, ut communem nostram in communi hac causa, omnium maxima & periculosissima, sollicitudinem & συμπάθειαν vobis declaremus, & nos ad ardentiorē Dei invocationem in tanti momenti negotio exsuscitemus. Tuam nunc fidem, Arnolde! Si testibus epistolis Chytræi errores in *Libris Symbolicis* adsunt fundamentales; an ergo in agnitis erroribus fundamentalibus, ὑποψήσῃ aliis potuit esse Chytræus, tantus & doctrina & pietate Theologus? Tota igitur res ad malam redeat verborum Chytræi explicationem, ab Arnolde contra contextura institutam, necesse est! Quia enim Chytræus, in *Epistola Ao. 1579.* scripta, hæc etiam proposuerat verba: *Hæc & similibus ἀκυρολογίαις*, quomodo in editione medendum sit, diligens cura vobis adhibenda erit, procedendorum exinde errorum fundamentalium occasionem arripuit Arnoldeus. Sed ἀκυρολογίας sive impropria locutionis à Chytræo adhibita vox, sensum non statim arguit erroneum; verum saltem, inconsuetam vel haud accuratam loquendi rationem adhibitam esse, innuit. Cumque h. l. manifesta extet Chytræi de consensu suo confessio, nullatenus Salva veritate & conscientia aut ex voce ἀκυρολογίας, aut reliquis prolatis, tanta exculpi debent monstra. Considerandum esse, in priorē epistola dixerat Chytræus: an forte mutari unus vel alter LL. symb. textus, dubium movens, in nova posset editione? ita tamen, ut statim melius adderet medium, de instituenda nempe per *præfat.* declaratione. In posterioribus vero literis, de medela saltem adhibenda generatim loquitur, quin etiam, hæc jam mutari non posse, recte profitetur; cum scripta jam ante edita truncare neque liceret, neque necessitas exigeret. Mutatio enim, si quæ facta esset, maximam hostibus Ecclesiæ de immutata iterum doctrina, clamandi præbuisset ansam, & quid Melancthonis in variando effecerit pruritus, in vulgus notum est. Quod autem nequaquā vera necessitas urserit, loca quoad sensum innocua, non obstante quod hostium premerentur calumniis, mutare, inficiari haud poterit, qui considerat, in ipsa Scriptura varias occurrere loquendi formulas, primore intuitu aliquid in se offensionis habentes, nisi dextre explicentur, e. g. indurare ad peccata, excæcare & similes, propter quas tamen Scriptura sine blasphemia error imputari nequit; prout dignissimus Chytræi nostri loquitur

E
successor

successor, *Dn D. Fechtius, scholis in A. C. Msc. C. I. §. 27.* Sufficit nimirum, in nullo locorum à Chytræo objectorum ab adversariis verum ostendi posse errorem, modo ex contextu aliisque circumstantiis res debito modo dijudicetur. Ostendit id ipsum l. c. solide *Fechtius* noster §. 28. seq., ex cuius fontibus hortum suum sæpe irrigare gavissus est celebr. *Dn. D. Stihelguigius in Synopsi Art. V. quæst. 7. & seq.* His præsuppositis, reliqua quidem alii D. J. reservamus loco; Nostrum vero Smalcaldicorum articulorum textum rite vindicabimus.

§. 20. Nihil itaq; si rem bene consideramus re ipsa in commo-
di, multo minus heterodoxi, quid dicam erroris fundamentalis, con-
tinet locus antea objectus. Pugnasce in *Art. Smalc.*, ut quibusvis aliis scrip-
tis, *B. Lutherum* contra *Justificationis* gratuitæ, ac *renovationis* per
opera conspicuæ, confusionem, ex superioribus patuit. In *Art. XIII. P.*
III. vero *Megalander*, postquam expresse protestatus erat: *quod de Justi-*
ficatione hætenus semper & assidue docui, mutare nec in minimo possum,
de fidei officio sermonem instituit, nosq; per illam quidem aliud novum
ac mundum cor (ratione renovationis) *acquirere* largitur; quando-
quidem fides per charitatem est efficax, & cor nostrum in hac vita in-
choative mundum esse debet; interim, quia in hoc opere præcipuum
primumq; fidei munus haud consistit, addit *B. vir;* Deum quoq; per
fidem propter Christum mediatorem nostrum nos justos & sanctos reputa-
re, quod ipsum præcipuum est fidei munus, *Justificationis* nomine in-
signitum, ac personam hominis Deo gratam reddit, ut is peccatum, sicut
pergit *Lutherus, etsi nondum plane ablatum, non velit imputare nec me-*
minisse. Hanc ob causam sequentia quoque mox subjunguntur verba:
hanc fidem (utrumq; præstantem, scilicet) *renovationem* (ad opera im-
mediate facientem) & *remissionem peccatorum* (sive *Justificationem*,
quæ renovationem necessario præcedit) sequuntur *B. O., & quod in illis*
pollutum & imperfectum est, pro peccato & defecto non censetur, quia
nempe post reconciliationem personæ justificatæ opera Deo specialiter
placent. Atque ita, prout tandem subjicit Lutherus, totus homo, cum quoad
personam suam, (imputative) tum quoad opera (inhæfive) justus & san-
ctus est (dispari licet modo, suppositaq; operum imperfectione) *ex mera*
gratia & misericordia. Nihil in hac explicatione injusti reperitur aut
coacti! Quod si præterea rationem desideres, quare in nostro textu reno-
vatio, contra ordinem naturæ præponatur *Justificationi*, respondemus,
id efficere h. l. ipsam *Justificationis* dignitatem; quia scil. *B. Luthero,*
contra Papistas operarios differenti, à minori fidei effectu ad majorem
pro-

progredi placuit. Et hæc responsio vocem renovationis in famoso, quem etiam *Chytraus* in objectione sequitur, relinquit significatu, ac præter alios placet acutissimo *Carpzovio*, in *Isag.* p. 877. dicenti: *Ostendere voluit (Lutherus) conjuncta quidem, sed tamen distincta beneficia esse, nempe justificationem & renovationem.* Sunt tamen, qui ad generalem vocem: *novi cordis ac renovationis*, acceptionem respiciendum esse existimant, dicentes: his terminis nihil aliud à *Luthero* indigitari, quam novum justificationis statum. Cujus explicationis mentionem injicit prælaud. *Fechtius* l. c. §. 30, ubi sequentia exhibet: *Potest quoque dici, mundum cor acquirere (sive, purificare cor) non tantum renovationem, sed & justificationem.* Ita *Oslander* ad h. l. (nempe *Act. XV. 9.*) *Purificavit corda, ut coram ipso just, sancti & vite æterna heredes censerentur.* Ita *Gerhardus* *Loco de justific.* §. 130. sub finem: *Fides purificat corda, primo imputative, dein etiam inchoative.* Neque enim per purificationem intelligitur tantummodo liberatio à sordibus errorum. --- Ut adeo purificari corda, sit remitti peccata ob apprehensum fide meritum Christi, quod fit in justificatione, Laterem itaque lavat mysterii iniquitatis sub pietatis larva, prece *Democritus* (sive *Dippelius*,) quando *Lutheri* verba in præsentis articulo adhibita, illis, quæ in sola declarat. p. 964. habentur, opponit. Nam, sicut à *Declaratione* l. c. recte inter errores recensetur, quando dicitur, quod *justitia fidei coram Deo duabus partibus constet, & remissione peccatorum & renovatione seu sanctificatione*; ita nullatenus probari potest, aliam esse *B. Lutheri* in *Art. Smalc.* mentem.

§ 21. Sic ergo per articulos *Smalc.* nullatenus turbata est, sed conservata sanæ de justificatione doctrinæ puritas. Non destitit tamen postmodum, à nefario thesaurum hunc corrumpendi conatu, *satan.* Cum enim gloriosissimus Imperator *Carolus V.*, dissidium religionis per colloquia ulterius tentaret componere, ac conventus indicatus esset *Hagenæ* ao. 1540, absente *Cæsare*, die 16. Julii propositio per *Cancellarium Trevirensensem* facta est sequentem in modum: quia *Augusta* ao. 15, d. Articuli nonnulli, quorum exhibebatur index ab *Eccio* conscriptus, & ad quos etiam noster de justificatione referrebat, fuerint conciliati, ad reliquos nunc esse progrediendum. Verum ficta hæc fuisse, & vel ad illaqueandos æquivocationibus Protestantes, vel impediendum talibus artibus colloquium, spectasse, manifestum est; vid. *Sleid. Comm. L. XIII. p. 368*, & *Seckendorff. H. L. Lib. III. §. 79. p. 283*, cum ipse *Maimburgius* juxta superius notata, nihil conclusum esse *Augusta*, referat. Quam ob causam de mala *Eccii* fide conqvesti sunt Protestantes, apud *Seckend.* l. c., ac in

agnita semel veritate firmiter perstiterunt. Secutus est circa finem A. 1540. conventus *Wormatia* adornatus, in quo prædictus quidem cessavit conciliationis factæ prætextus; veruntamen de nullo, nisi *secundo A. C. articulo*, nempe *de peccato Orig.*, à Collocutoribus, *Melanchtone & Eccio* actū est, (vid. *diff. de P. O.*) publicato die 18. Jan. Cæsaris rescripto, ut ad tempus Comitiorum, *Ratisbonæ*, se præsentē habendorum, differretur colloquium. Et in his comitiis Ratisbonensibus, ut alia mittamus, quoad principalissimum de *justif.* articulum tanta lucis ac tenebrarum tentata est mixtura, ut ille etiam pro conciliato cæperit venditari, effectu licet, frustraneo. Quæ quidem acta eo notabilia sunt, cum hinc inde (e. g. paulo ante à *Bellarmino*.) ad ea videamus provocari, & nihilominus neque opera *Melanchtonis*, quæ librum *Ratisb.* cum aliis eo spectantibus *P. IV.* exhibent, in multorum sint manibus, observante *Seckendorff*; neque ex *Epitome Osiandri*, (quæ tamen Interimisticum continet librum,) vel aliis scriptis vulgatoribus, de iis, quæ ad nostrum pertinent scopum, sufficiens hauriri possit notitia.

§. 22. In *Ratisbon.* itaque comitiis, a. 1541. habitis, Cæsar seposita *A. C.* consideratione, collocutoribus quos elegit, nempe à nostra parte *Melanchtoni, Bucero, & Pistorio*, à parte Pontif. *Pflugio, Groppero & Eccio*, librum proposuit, ad concordiam restituendam, prout existimabat, perquam commodum, & clam à legato Pontificis aliisque Papistis, instituta aliquali mutatione, jam approbatum, fatente *Maimburgio H. L. Lib. III. Sect. 22.* & *Pallavicino Hist. Conc. Trid. L. XIV. §. 3.* Qui liber, quidem tam ambiguus conceptus erat verbis, ut in nostram sæpe sententiam posset accipi, revera autem ad stabilienda papismi principia tendebat. Quod ad flexiloquas pertinet libri locutiones, cum papismo non satis conformes, illas *Maimburgius L. III. Sect. 22.* exinde deducit, quod capitibus propositis manum admovisse, & venenum harescos sue, (ut blaterat) subtiliter instillasse *Bucerum*, compertum fuerit, citato eum in finem *Cochleæ*. Verum non satis probari potest, *Bucerum* operi illi manum admovisse, quod tamen pluribus procul dubio tribuendum venit, prout & ipse Imperator in *Recessu comitiali librum illum à bonis & eruditis Doctoribus compositum* asseruit, pro conscientia sua credentibus, posse illum sine præiudicio fidei catholicae, (Papisticae) acceptari, quæ iterum sunt *Maimburgii* verba. Conf. *Seckend.*, qui præter Legatum Papæ & Gropperum, ex Pontif. etiam *Badium & Eccium* (etsi haud fere invitum) librum illum approbasse ostendit, *Hist. Luth. L. III. §. 85.* Absurde, *Bellarmino*, librum hunc Imperatori pronunciat exhibitum esse à *Lutheranis*
quorum

quorum Princeps Bucerus erat, *L. II. de Justificat. C. I. Cont. T. IV. p. 328.* Eo absurdius autem illud est, quo certius constat, tam manifestas in Libro isto comprehendi falsitates papisticas, ut plurimi pariter ac gravissimi articuli nullatenus potuerint conciliari, (Conf. *Maimburg. sect. 23.*) quibus peculiare scriptum oppo'uit Melanchton, *Opp. P. IV. p. 734. seq.* reperiendum. Quin etiam prænominatus Gropperus, referente *Pallavicino Hist. Conc. Trid. C. XIV. §. 4.* à legatis Papæ pro autore se haberi haud detrectavit.

§. 23. Inchoato autem inter præmemoratos Collocutores colloquio, instituta hinc inde est nova articulorum, qui conciliati postmodum dicti sunt, mutatio, de qua ipsius Melanchtonis legimeretur *relatio in den Theologischen Rathschlägen*/editis à Pezelio in 8. p. 141. Percipimus nempe exinde, articulum justificationis ad nos pertinentem, non solum nimis prolixis verbis in *Libro à Casare* commendato fuisse conceptum; sed & locutionibus, tam Melanchtoni quam Eccio haud placentibus, refertum, quare tandem instituta collatione sententiarum, ea quæ nunc legitur formula, aliquali consensu confecta sit & approbata. De modo consarcinandi formulam istam si quæris, *Seckendorff* quidem *l. e. pag. 364. B.* ex epistola quadam *Lutheri* asserit, scripsisse Megalandrum, nescire se, quid de articulis conciliatis conventum esset, addens, nam *nec illi (Luthero) constabat, nec hodie ex actis certi aliquid apparet*; interim tamen quoad articulum justificationis ad scopum hunc faciunt, quæ in prædicta *relat. Melancht.* sequentibus leguntur verbis: *Wir haben also endlich diese Form, als guth sie ist/ zusammen geslicket/ mit grosser Arbeit/ und hat Gegentheil viel List gebrauchet mit Eilen/ mit Wortwechseln und sonst/ uns zu betriegen* ~~~~~ *und ist also diese kurze Form* (comparative loquitur Mel., cum ea adhuc satis prolixa sit) *ins Buch gesehet / und die vorigen langen Eheidungen weggethan.* Conferri quoque potest *Epist. Lutheri ad Elect. Saxon. Opp. Luth. Jen. Germ. T. VII. f. 445. seq.*, ubi, perspicui posse, dicit, rejecta ab adversariis nostrâ, & à nostris adversariorum formula, sey diese weitläuffrige geslickte notel kommen/darin sie recht und wir auch recht haben

§. 24. Accedimus nunc ad perlustrandam correctam vel consarcinatam à Collocutoribus, *Libri Ratisbonensis* formulam, quæ quintum in ordine tenet locum, & inscriptionem gerit: *de Justificatione hominis.* Cumque ob prædictas causas *αὐτοψία* Lectoris haud sit in-

digna, integram eandem, subjectis quibusdam notis, exhibere haud gravabimur. Sequentem igitur in modum concepta est:

V. DE JUSTIFICATIONE HOMINIS.

- §. 1. **N**ulli Christiano dubitandum est, post lapsum primi parentis omnes homines, ut inquit Apostolus, nasci filios iræ & inimicos DEI, eoqve esse in morte & servitute peccati.
- §. 2. Item, nulli Christiano ambigendum est, nullum hominem posse DEO reconciliari, itemqve liberari à servitute peccati, nisi per Christum unum Mediatorem Dei & hominum, per cujus gratiam, ut inquit Apostolus ad Romanos, non tantum reconciliamur Deo, & liberamur à servitute peccati; sed etiam efficimur consortes divinæ naturæ & Filii Dei. Item perspicuum est, quod adulti non consequuntur hæc beneficia Christi, nisi præveniente motu Spiritus S., quo eorum mens & voluntas movetur ad detestationem peccati. Nam impossibile est, ut inquit Augustinus, novam vitam inchoare, nisi prioris nos poeniteat. Item Lucæ ultimo Christus jubet prædicari in nomine suo poenitentiam & remissionem peccatorum, Johannes etiam Baptista missus ad parandas vias Domini, prædicavit poenitentiam, inquit, poenitentiam agite, adpropinquat enim regnum cælorum. Deinde à Spiritu S. movetur hominis mens in Deum per Christum, & hic motus est per fidem, per quam hominis mens certo credens omnibus, quæ tradita sunt à Deo, etiam certissime & sine dubio assentitur promissionibus nobis exhibitis à Deo, qui, ut dicitur in Psalmo, fidelis est in omnibus verbis suis. Et ex eo fiduciam capit, propter promissionem Dei, quæ pollicitus est, se remissurum peccata gratis, & adoptaturum in filios credentes in Christum, eos inquam quos prioris vitæ poenituerit, & hac fide erigitur in Deum à Spiritu S., Ideoque accipit Spiritum S., remissionem peccatorum, imputationem justitiæ & innumera alia bona.
- §. 3. Firma itaqve est & sana doctrina, per fidem vivam, & efficacem justificari peccatorem. Nam per illam Deo grati & accepti sumus, propter Christum. Vocamus autem fidem vivam, motum Spiritus S., quo vere poenitentes veteris vitæ eriguntur ad Deum, & vere apprehendunt misericordiam in Christo promissam, ut jam vere sentiant, quod remissionem peccatorum & reconciliationem propter meritum Christi, gratuita Dei bonitate acceperunt, & clamant ad Deum, Abba Pater, id quod tamen nulli obtingit, nisi etiam simul infundatur charitas sanans voluntatem, ut voluntas sanata, quemadmodum D. Augustinus ait,

ait, incipiat implere legem. Fides ergo viva ea est, quæ apprehendit
mi misericordiam in Christo ac credit justitiam, quæ est in Christo, sibi gra-
tis imputari, & quæ simul pollicitationem spiritus S. & charitatem ac-
cipit. Ita quod fides quidem justificans, est illa fides, quæ est efficax
per charitatem; sed interim hoc verum est, quod hac fide eatenus ju-
stificamur, id est, acceptamur & reconciliamur DEO, quatenus appre-
hendit misericordiam & justitiam, quæ nobis imputatur propter Chri-
stum & ejus meritum, non propter dignitatem seu perfectionem justi-
tiæ nobis in Christo communicatæ.

§. 4. Etsi autem is qui justificatur, justitiam accipit & habet
per Christum etiam inhaerentem, sicut dicit Apostolus, abluti estis, sancti-
ficati estis, justificati estis &c., quare sancti Patres justificari etiam pro eo,
quod est inhaerentem justitiam accipere, usurparunt: tamen anima fidelis
huic non innitur, sed soli justitiæ Christi nobis donatæ, sine qua orani-
no nulla est, nec esse potest justitia. Et sic fide in Christum justificamur
seu reputamur justi, id est, accepti, per ipsius merita, non propter no-
stram dignitatem aut opera. Et propter inhaerentem justitiam eo justi
dicimur, quia quæ justa sunt, operamur, juxta illud Johannis: Qui
facit justitiam, justus est.

§. 5. Et quanquam in renatis semper crescere debent timor
DEI, patientia & humilitas, & aliæ virtutes, cum renovatio sit
imperfecta, & hæreat in eis ingens infirmitas: tamen docendum est, ut
qui vere poenitent, semper fide certissima statuunt, se propter Mediato-
rem Christum Deo placere, quia Christus est propitiator, Pontifex &
interpellator pro nobis, quem Pater donavit nobis, & omnia bona
cum illo.

§. 6. Quoniam autem perfecta certitudo in hac imbecillitate
non est, suntque multæ infirmæ & pavidæ conscientiae, quæ cum gravi
sæpe dubitatione luctantur, nemo est à gratia Christi propter ejusmo-
di infirmitatem excludendus, sed convenit tales diligenter adhortari, ut
iis dubitationibus promissiones Christi fortiter opponant, & augeri sibi
fidem sedulis precibus orent, juxta illud, adauge nobis Domne fidem.

§. 7. Item Christiano cuique debet esse compertum, non in hoc
datam esse nobis hanc gratiam & hanc regenerationem, ut in eo gradu
innovationis nostræ, quem primum nactus sumus, otiosi consistamus,
sed crescamus in ipsum per omnia, qui est caput. Ideoque docendus est
populus, ut det operam huic augmento, quod quidem fit per B.O. & inter-
na & externa, à Deo mandata & commendata, quibus Deus promisit pro-
pter

21 pter Christum in pluribus locis Evangelii clare & manifeste mercedem,
 22 bona tam corporis quam Spiritus, in hac vita, prout divinæ providen-
 23 tiæ visum fuerit, & post hanc vitam in coelis. Ideoque quamvis hære-
 24 ditas vitæ æternæ propter promissionem debeatur renatis, etiam cum
 25 primum in Christo renati sunt, nihilominus etiam reddit Deus bonis
 26 operibus mercedem, non secundum substantiam operum, nec secundum
 27 quod sunt à nobis; sed quatenus in fide fiunt, & sunt à Spiritu San-
 28 cto, qui habitat in nobis concurrente libero arbitrio, tanquam
 29 partiali agente.

30 §. 8. Et amplior & major felicitas erit eorum, qui majora
 31 & plura opera fecerunt, propter augmentum fidei & charitatis, in qua
 32 creverunt hujusmodi exercitiis.

33 §. 9. Qui autem dicunt, sola fide justificamur, simul tra-
 34 dere debent doctrinam de poenitentia, de timore DEI, de judicio DEI,
 35 de Bonis operibus, ut tota summa prædicationis constet, sicut Christus
 36 inquit: prædicantes poenitentiam & remissionem peccatorum in nomine
 meo. Idq; ne hæc loquendi formula aliter quam prædictum est, intelligatur.

§ 25. Hucusq; formula *Ratisb.* Agitur hic vi rubri de *Just.*, non facta si-
 mul in titulo isto B. O. mentione, cum tamen nihilominus in nigro materia
 de B. O. simul pertractetur. Quod non potest non extemplo suspicionem
 movere, quod forte lateat angvis sub herba; cum constet, eam ob cau-
 sam gravissimas cum Pontif. intercessisse controversias. Ad hoc discri-
 men observandum in A. C. peculiaris conspicitur articulus, nempe VI, de
 nova obedientia, cum in nostro IVto agatur de *Justificat.*, & in *Ar-*
tic. Smalcald. P. III. Artic. III. duplici gaudet inscriptione, nempe:
quomodo homo justificatur & de B. O. sed aggrediamur ipsam materiam!
 itaque §. 1. recte docetur: *omnes homines nasci filios iræ*, & §. 21, quod
nullus hominum possit DEO reconciliari, nisi per Christum, quodque ho-
mines non consequantur hæc beneficia Christi, nisi præveniente motu Spi-
ritus S., -- ad detestationem peccati, quæ est contritio, sequente deinceps
 ejus *motu per fidem*, quæ de re varia adhuc adjunguntur verba, quæ bo-
 num possunt habere sensum, & inter alia tres exhibent fidei partes, no-
 titiam, assensum & fiduciam; quamvis sub generali *motu mentis*, à Spiritu
 S facti, mentione, falsitas Papæ, de aliqua arbitrii in spiritalibus liber-
 tate occultari queat, quæ & in sequentibus semet adhuc apertius ostendit.

§. 26. Nunc sequuntur duo §. §, justificationis negotium prin-
 cipaliter exponentes, *tertius* nempe & *quartus*. Ad sunt in illis § §, quæ,
 si absque furo accipianrur, veram, Pontif. oppositam sententiam, tra-
 dunt.

dunt, e. g. quando dicitur; quod poenitentes apprehendant misericordiam in Christo promissam, quodq. credant justitiam, quæ est in Christo, sibi gratis imputari, imprimis quando additur: hac fide eatenus justificamur --- quatenus apprehendit misericordiam ac justitiam, quæ nobis imputatur propter Christum & ejus meritum, item: reputamur justitiam, e. i., accepti per ipsius merita, non propter nostram dignitatem & opera. Interim & talia interserta sunt, quæ menti papisticæ ac operibus in justificatione patefaciunt locum, nempe quando statim sub initium §. 3. hæc legimus verba: *Firma est & sana doctrina, per fidem vivam & efficacem justificari peccatorem, & porro, id, quod tamen (nempe apprehensio misericordiæ Dei & acceptio remissionis peccatorum) nulli obtingit, nisi etiam NB. simul infundatur charitas sanans voluntatem, & voluntas sanata -- incipiat implere legem, subjuncta statim hac vivæ fidei descriptione: fides ergo viva est, quæ apprehendit misericordiam in Christo - & quæ NB. simul -- charitatem accipit. Item: Fides justificationis est illa fides, quæ est efficax per charitatem. Neque etiam ad salvandam veritatem sufficit, quando in libro hoc additur; quod hac fide eatenus justificemur, quatenus apprehendit -- justitiam, quæ nobis imputatur, non vero propter nostram dignitatem aut opera, quæ verba deinde adjiciuntur; cum hoc modo saltem ex ordine causæ meritoriae, non autem plane ex justificationis negotio, removeantur opera. Videtur enim hoc pacto illa doctrina, ceu firma & sana esse commendata, quæ asserit, fidē vivā & efficacē i. e. quatenus charitate & operibus instructa est, justificare peccatorem, h. e. infidelem convertendū aut in peccata relapsū Deo reconciliandū, modo asseratur, opera ad promerendā justificationē haud sufficere. Quod omnino falsissimū est; cum non operanti, sed credenti imputetur justitia fidei, ceu simpliciter dicitur Rom. IV. 5, & fides in justificatione (non continuata fidelium, sed de novo capta impiorum) haud sit efficax per opera, nisi peracto justificationis actu, Christoq. jam fiducialiter apprehenso, absq. quo, ceu vite spirituali, cui inferendi sumus, nihil possumus agere, Joh. XV. 5. Aperuit de horum assertorum sensu mentem suam, addito judicio, Card. Bell. L. II. de Justif. C. I. Controv. T. IV. p. 328, ubi ad mentem Bucerii, ut ait, verba hic occurrentia conjunctionem justitiæ imputativæ & inhæsiivæ inferre asserit, & ad suorum hominum, nempe Pontificum, seductionem ista spectasse existimat. Verba Bellarm. (de quibus jam aliquatenus egimus §. 9. & II.) sunt sequentia: *Martinus Bucerius Libro Concordia, ut fortasse Catholicos aliquos seduceret, ut fecit, duplicem justitiam excogitavit, à quæ formaliter justificemur, unam imperfectam, quæ in virtutibus in nobis inherens sita sit, alteram perfectam, quæ est ipsa Christi justitia nobis imputata. Quoniam enim justitia nostra nunquam talis esse potest, ut judicium Dei sustineat, ut ipse dicit, ideo necessariam esse imputationem justitiæ Christi, ut illa induci**

¶

Et quodammodo tecti, coram Deo compareamus, & iusti pronunciemur. Hinc in libello Imperatori Ratisbona exhibito à Lutheranis, quorum Princeps Bucerus erat, (qva de falsitate paulo post audiemus) sic legimus in Art. V. Etsi autem is, qui iustificatur, iustitiam accipit & habet per Christum etiam inherentem, -- tamen anima fidelis huic non innititur, sed soli iustitia Christi nobis donata, sine qua nulla omnino est nec esse potest iustitia. Subjungit Bellarm., eandem sententiam placuisse nonnullis Pontificiis, quam vero ipse erroris nomine insignit, sequentem in modum pronuncians: in eandem sententiam, siue potius errorem, incidit Albertus Pighius in secunda controversia, & auctores Antididagmatis Coloniensis, quocirca Bucerus in libro Concordie iam citato in articulo de Justificatione fateretur, Pighii sententiam non dissentire à Lutheranorum sententia, quod attinet ad causam formalem Justificationis, sed solum quantum ad causam apprehensivam, quam Lutherani solam fidem, Pighius dilectionem potius, quam fidem, esse definit. Ita Conciliaores sententiarum, dum utriq; parti placere student, neutri ex animo placent! Id solum hic monemus, si sola, à Bellarm. citata libr. Ratisbonensis spectentur verba, non posse non assensum nosmet præbere B. Gerardo L.L. Th. T. III. de just. §. 196, quod nempe ibi sententia illa, de qua Bellarm. agit, explicite non occurrat; cum certum sit, per Christum nobis contingere iustitiam inherentem, quamvis fateamur, claritatis causa addendum fuisse, fieri illud peracta justificatione.

§. 27. Eluxit circa hoc negotium ingens Electoris Saxonie, Joh. Friderici, in retinenda verbi Dei sinceritate, constantia; quam in carcere postea suo ac ipso mortis metu, gloriosorum instar martyrum confirmavit, dignus, quem Deo chari imitentur Principes, cujusq; factum nulla unquam debeat oblivio! Vid. Sleid. Comm. L. XIX. p. 578. & L. XX. p. 632. Is itaq; testibus actis apud Seckend., percepta à suis legatis de articulo Justificationis jam composito relatione, haud contentum semet esse formula prædicta statim demonstravit, obscuratam fuisse sententiam de sola fide, ansamq; è contrario adversariis subministratam, gloriandi, quod Evangelici à sua doctrina recesserint, conquestus. Scripsit vero postea ea dēre ad Lutherum, & ab eo in veritate confirmatus est, ceu docet Epistola Lutheri T. VII. Jen. f. 445. reperiunda, sequentibus inter alia verbis: Wird nun D. Eck bekennen/als Erß nicht thun wird/das sie (Pontif.) zuvor nicht so gelehret haben/so möchte solche Vergleichung obenhin eine Zeitlang stehen/wird er aber rühmen/als Er gewißlich thun wird/ und auff den Spruch stehen/ Gal. V. 6. Glaube ist thätig/und das sie alle Wege also gelehret haben/so istß eine Vergleichung/wie Christus spricht Matth. IX. ein neuer Euch auff einen alten Rock/da der Riß ärger wird. Addit p. 448, sententiam suam esse: Dasß man liesse die verordnete Rächte/ wie sie doch

(doch) bisher ohndem gethan/ anzeigen/ daß daselbst von (nempe A. Confessione & Apologia) nicht mag mit guten Gewissen gewichen werden. Adeo placuit illud *Lutheri* institutum alteri post ipsum celeberr. *Martino Chemnitio*, ut in *positionibus suis Theol., Locorum Comm. T. III.* insertis, n. 13. th. 17. hæc proferret verba: recte *Lutherus* fecit, quod in colloquio *Ratisb.* (scil. relectio & ponderato, cum præfens ibi non adfuerit *Megalander*) noluit admittere cothurnum illura: eam fide justificare, quæ efficax sit per charitatem.

§. 28. Non refecabimus ad vivum omnes cæteras horum §. §. æquivocationes. Paucis tantum monemus, (1) phrasin ibi reperiundam, quod reginitus incipiat implere legem, hunc posse sensum habere, quod is antea quidem ad præstandam legis impletionem haud fuerit sufficiens; verum nunc illam revera præstet, contra *Rom VII. 14. seq.* (2) quod ad dictum 1 *Cor. VI.* spectat, non solum τὸ *sanctificati estis*, sed etiam τὸ, *justificati estis*, de renovatione accipit, quod sane est falsissimum; cum ipsius rei natura proprietatem vocum suadeat retinere, & non minus justificatio coram Deo, quam renovatio, à Christo & Spiritu S. dependeat; sicut etiam dictum Pauli *Gal. V. 6.* de fide per charitatem efficace (quod implicite citatur) male trahitur ad *justif.* (3) Quando adjungitur: *per inhaerentem justitiam eo justi dicimur, quia quæ justæ sunt, operamur*, addi debuisset: talem esse hanc justitiam, quæ coram Deo ad salutem nostram nihil quicquam faciat. Observamus adhuc (4) ultimas §. III. voces: *justitia nobis in Christo communicata*, ita æquivocas esse, ut de *imputativa* accipi possent justitia, verum nihilominus juxta §. 4. initium, de *inhaerente* sermonem esse videri.

§. 29. Ex iis, qui adhuc supersunt, §. §., nonnulla saltem exhibebimus nostræ vel Pontificiæ parti faventia. Sic §. 5. asseritur, quod *renovatio sit imperfecta, & hæreat in iis (renatis) ingens infirmitas*; item, docendum esse, ut, qui vere poenitent, semper fide certissima statuunt, se propter Mediatorem Christum Deo placere, sicut & in §. 6. dubitationibus promissiones Christi firmiter opponenda dicuntur. Quæ quidem Papistis, ratione assertæ ab ipsis perfectionis & dogmatis dubitationis, contrariari videntur; interim tamen vox *inherentis infirmitatis* gravi laborat ambiguitate, cum notum sit, concupiscentiam in regenitis reperiundam, à Pontif. haud pro vero haberi peccato, sed pro physico potius defectu. Quinimo, quando memoratus §. 6. ita incipit: *Quoniam autem nunc perfecta certitudo in hac imbecillitate non est*; his verbis ipsam dubitationis dogma, implicite videri potest stabilitum. Deinde §. 7. dicitur: homines in renovatione non debere otiosos esse, & Deum operibus promississe propter Christum -- mercedem; verum statim seqv. quoq; exhibentur: *docendus est populus, ut det operam huic augmento, quod quidem fit per B. O. -- à Deo mandata &*

NB. *commendata*, quod assertum pro fidei suis *supererogationis* operibus procul dubio urgebunt Papistæ. Mox sequitur: Deum promississe B. O. *mercedem*, *bonam* corporis *quam* Spiritus in hac vita - & post hanc vitam in celis, additurque quod *hereditas vite æternæ* propter promissionem *debeat* renatis, ubi voces *mercedis* & *debiti* papistico accipi queunt sensu. Apologia certe p. 132. haud concedit talem operum utilitatem, *quæ constituit nobis Deum debitorem gratiæ*. Adicitur porro: opera fieri à *spiritu S.*, qui habitat in nobis; concurrente libero arbitrio, *tanquam partiali agente*, ubi vocem, liberi arbitrii pro lubitu in partes suas vocare possunt Pelagii filii. §. 8. assertitur, quod *major felicitas futura sit eorum, qui majora fecerunt*, propter augmentum fidei, ubi vox propter ad causam meritoriam potest trahi. Ultimus demum de phrasi: *sola fide*, fallaci modo differit, ut quidem particula *sola* non absolute rejiciatur; tacite tamen incusari videantur Nostrates, ac si de operibus hæcenus negligenter & male docuissent, & phrasin incommodam tam strenue defendissent. Deinde propter adjunctam vocem: quod *simul* de B. O. doceri debeat, concursus operum ad ipsum Justificationis negotium requiri potest, cum tamen accurate docendum fuisset: doctrinam de antecedente *contritione* & *subsequente novæ obedientia*, suo quidem loco sedulo inculcandam esse, vid. F. C. Art. III. p. 186, interim tamen *solan* fidem esse *illud medium* sive instrumentum, quo justificamur, ibid. p. 184.

§. 30. Sicut vero, testibus actis apud *Seckend.* iam sæpius laudatis, ingens ad *Electorem Sax.* in fucata Concordiæ Ecclesiasticæ casses pertrahendum, adhibitus est labor; ita gravem pariter sensit tentationem B. Luth., peculiari *Principum* nonnullorum Imperii, qui mediatores esse volebant, *legatione*, ut non solum articulum de *justif.*, cum reliquis ita dictis *conciliatis*, approbaret; sed & ad reliquos libri citati art., quibus contradixerant Protestantes, componendos vel saltem tolerandos, consilium subministraret, humanissime rogatus. Cognosci aliquid ea de re potest ex Luth. T. VI. *Fen. Germ.* f. 242. sub rubro: *Etlicher Fürsten/sonderlich von Anhalt/ statliche Werbung an D. M. L. von wegen der Religions- Vergleichung.* Recensetur ibi, quod *Electo Brandenburg.* ut & *Marchio Georgius Principem Johannens* (scil. vi rubri, *Anhaltinum*) una cum Principe *Georgio Anhaltino* celeberr. Præposito Magdeb. aliisque Legatis ad *Lutherum* miserint, data hac *instructione* f. 441. seq. So zweiffelten Hochgedachte Chur- und Fürsten nicht/der Doctor (nempe Luth., de quo antea dixerant: *Daß er durch göttliche Gnad und Erleuchtung am ersten diese Lehre wieder an den Tag gebracht/wurde/ hierinnen nichts erwiedern lassen/ und neben ihnen/ die es herzlich treu meynen/ das beste fördern/ und so es ja zur endlichen Vergleichung nicht*

m 122

möchte kommen/ daß gleichwol die verglichene Articuli bleiben/und die andern mit einer bequemen Maas aufgeschoben werden. B. vero *Lutherus*, blanditiis nihil motus ac in veritate coelesti constantissimus, vi resp. suæ fol. 43. seq. exhibita, moderatissimi pariter ac divinæ gloriæ amantissimi Theologi præbuit exemplum. Imperatorem enim ac omnes reliquos, non ad vim, sed concordiam procurandam propensos, quam maxime laudavit, summi Numinis illis apprecatus gratiam; verum nihilominus nullam, nisi verbo Dei conformem, admitteri posse pacem; eamq; ob causam cum veris Pontificis affectis, antiquum semper obtinentibus, ad sinceram pervenire concordiam, impossibile esse, ostendit. Quod ad articulos spectat, *non-conciliatos* verbo Dei è diametro adversari, *conciliatos* autem ambiguitate laborare demonstrat. Digna sunt, quæ l. c. legantur verba. Et hanc de splendida Principum legatione ad Lutherum, & sincera *Lutheri* responsione relationem, quam præterire solent Historiographi, dignam æstimat celeb. *Seckendorff*. L. III. §. 88. p. 361, quæ summa cum attentione consideretur: cum vix *Actorum Lutheri exemplum* occurrat, ex quo tot ejus virtutes testimonium accipiunt, modestia nempe, prudentia atque imprimis constantia, eo magis laudanda, quo certius constat, non minoris animi esse, blandimentis, quam minis resistere. De Procerum ablegantium consiliis ita judicat vir prudentissimus, quod ex bona quidem procul dubio egerint mente, sed calliditati adversariorum fuissent succubituri, si *Lutherus* in articulis controversis cessasset, & palliatas conciliationes acceptasset; cujus rei exemplum ex temporibus Interimisticis adest manifestum.

§. 31. Hoc facto *Electo Brandenburgicus*, juxta *Seckendorff*. §. 89, novum conciliationis schema die 11. Junii proposuit, plenum variis circumlocutionibus & emolliationibus, quod tamen haud secus ac alterum est rejectum; omnibus tandem (non excepto Bucero, multo minus Melancht.) consentientibus, insistendum esse contradictioni, erga articulos non-conciliatos exhibitæ, & articulos, qui conciliati videbantur, declaratione egere. Perspici mens Nostratum potest ex Responsione Principum ac statuum conjunctorum A. C. de libro exhibito die 11. Julii P. IV. Opp. *Melancht.* p. 750. seq., in qua hæc leguntur ad institutum nostrum pertinentia verba: *Intelligimus in libro* (Ratisb.) *quosdam articulos* judicio collocutorum *videri conciliatos*, quosdam vero reprehensos. Diligenter expendimus eos, qui dicuntur conciliati, quales sunt --- de Justificatione, --- & optaremus, doctrinam sinceram de gratia Christi & de Justitia fidei propagari in Ecclesiis, quam cum articulo in libro breviter complexus sit, si hoc agitur, ut saluti animarum & concordia consulatur, erit explicatio addenda, ne brevitatis aut ambiguitatis pariat nova certamina. Nam nos quidem articulos illos sic intelligimus, ut res eadem in Nostra confessione & Apologia

legia traduntur. Paulo post p. 753. rubrum reperitur sequentis tenoris: *in conciliaris articulis annotata aut omissa, & sub illo Nostrates, cum ad locum de Justificatione pervenissent, mentem suam hoc modo exponunt: In articulo de Justificatione, ubi dicitur: per fidem efficacem, intelleximus, id à quibusdam ita depravari, ut interpretentur: efficaci fide: id est, operante fide, hoc est, fide cum operibus, justificari hominem. Jam si articulus hoc modo depravaretur; necesse esset, nos reclamare. Nostri, cum dixerunt: viva seu efficaci fide, significarunt, se loqui non de sola notitia historiarum, qualis est etiam in impiis, sed de fiducia, apprehendente misericordiam propter Christum promissam, & erigente perterrefactas mentes. --- Ergo, ne ambiguitas discordias pariat, aut hæc declaratio addenda videtur, aut eximendum vocabulum: efficax. Et ut de hoc loco magis solliciti simus, movemur eò, quia in hac urbe (Ratisb.) etiam post colloquium, editæ sunt propositiones, quæ aperte damnant nostram sententiam, quæ est haud dubie vox Evangelii, de fide justificante, & opponunt vulgarem persuasionem: sola dilectione sumus Deo accepti. Hoc quid aliud est dicere, quam quod non propter Christum, sed propter proprias virtutes seu opera homo sit acceptus DEO. Neque de sola hoc formula monita sua addiderant prælaudati A. C. Status, verum & alia subjunxerunt, hunc in modum paulo post concepta: *In secunda parte art. de justificatione, doctrina de B. O. longius explicanda est, cum -- clare dicendum sit, renatos in hac vita nunquam satisfacere legi DEI. Quærent pia mentes, quomodo placeant DEO? --- Hic igitur taxanda est arrogantia & hypocrisis, quæ ignorans doctrinam de fide in Christum, admiratur sese, & putat, propriam munditiem seu perfectionem esse pretium vite æternæ. Et porro: Rursus pii consolandi sunt, ut certo statuunt, primum personas DEO placere fide propter Christum, non quia legi DEI satisfaciunt; deinde & hanc inchoatam obedientiam, quam sequi necesse est, placere DEO; --- confidant etiam, non quia legi satisfaciunt, sed propter Christum, ipsis, cum fide justificati sunt & hæredes facti, certo dari vitam æternam. Item: adjiciendum est discrimen peccatorum, propter quæ non amittitur gratia, & aliorum, quæ excutiunt gratiam & Spiritum S. Tam varia circa articulum de justificatione jam conciliatum (ut vocabatur), à Nostriis t. t. adjecta sunt monita. Neque aliter sententiam suam in privatis scriptis exposuit Melanchton, e.g. Præs. Libro Ratisbonensi præmissa Opp. P. IV. f. 696, ubi expresse profitetur: *fuco- sis ejusmodi conciliationibus Ecclesia commodum ac pacem haud promoveri, quod etiam in Epistolis ad Camerarium non sine indignatione exponit. Pari modo in relatione germanica de Colloquio Ratisb., quæ reperitur in den Beraths- schlagungen und Bedencken Philippi Melanchton, ex edit. D. Christoph. Peze- lii, p. 157, varia in prædicto Ratisb. Libro desiderat Melanchton, ad justificat. pertinentia, inter alia asserens: es ist der Articul unvollkommen / und noch nicht***

nicht gänzlich verglichen / wie die Herren Collocutores des andern Theils (Pontif.) Herr Julius und Herr Gropperus, selbst vor Kaiserlicher Majestät gemeldet / daß von nöthen / diesen Artikel länger zu erklären / zu Nothdurfft ihrer Kirchen.

§. 32. Neq; enim putandum est, omnia, prout in libro isto Ratisb. sunt conciliata, placuisse Pontificiis. De Julii (Pflugii) & Gropperi monitis modo diximus, qui tamen nihilominus juxta Raynaldum, ex Archivis Vaticanis de rebus Ratisbonæ gestis referentem, apud Seckend. Hist. Luth. P, III. pag. 368; traducti sunt, quod ferè faverent hereticis. Eccius enim, cum aliquo tempore fuisset ægrotus, consensum semet factis declarationibus haud præbuisse, professus est, juxta Sleidanum Comm. Rel. L. XIV. p. 388. Quinimo Romæ ne Legati quidem Papalis, Contarenus, actio in totum fuit approbata. Quia enim vocabula quædam essentialia, quibus Papistæ ad exprimendam mentem suam uti consueverunt, in Libro Ratisb. suppressa erant, e.g. vox meriti respectu B. O., quæ Maimburgii sunt asserta H. L. L. III. sect. 22, eo res pervenit, ut maxime ob hanc moderationem, Legatus ille à Cardinali Caraffa prodita Ecclesie fuerit accusatus, & cum ob bonam pro Papismo intentionem per alios defenderetur, à Papa vix pro excusato habitus, juxta eundem Maimburg. l. c. Haud mirum igitur videri poterit, quod finito colloquio, Contarenus Articulos, qui conciliati vocabantur, haud voluerit approbare, sed Papæ potius arbitrio omnia subjecerit, prout videri potest ex Responsis ipsius de actis colloquii P. IV. Opp. Melancht. sub tit. Acta Wormatiensia (per errorem nempe, cum res pertineat ad Acta Ratisbonensia) p. 693. seq. insertis. Imprimis autem confusus fuit Carolus V. Imperator, juxta Maimburg. l. c. sect. 23, quod Ordines Imperii longius à concordia abesse cerneret, quam Theologos, qui collocuti erant. Nam Imperator quidem his articulis ad Concilium usq; standū esse putabat, recensente Maimb., adeo ut ipse juxta B. Chytraum in Orat. de Carolo V. pag. 38, imprimis ob Artic. de Justif. letatus sit; teste quoq; eventu, cum morti vicinus propensum, erga doctrinam nostram de justificatione animum declaraverit: Electores quoque Pontificii non minus cupiverunt retineri articulos istos, teste Responsis ipsorum apud Melancht. l. c. p. 69. Verum Principes Pontificii in alia omnia ivere, urgente id imprimis Episcoporum, Principibus intermixtorum, multitudine. Eum in finem apud Melanchtonem l. c. pag. 190. seq. integrum legi potest Responsum Principum, qui Romanum Pontificem agnoscunt, in quo illi pag. 691 aperte, maximopere, inqvunt, necessarium erit, ut ab utraq; parte denuo liantur, qui novo colloquio & disp. excutiant omnia. Extant enim verba in scripto Ratisb.) commemorato, quæ non sunt consentanea consuetudini Ecclesie & formis loquendi à Patribus usitatis. Ad hæc insunt scripto dogmata quædam minime admittenda.

§. 31.

§. 33. Secutum deniq; est Imperatoris edictum die 28. Julii, in quo statuit, ut omnia, quæ -- acta essent, ad concilium -- differrentur. Interim Protestantos articulos, de quibus conventum erat, servarent, nihilq; innovarent juxta Maimb. H. L. Lib. III. Sect. 13. Verum, quia hoc edictum sine manifesto causæ suæ damno admittere haud poterant Protestantes; ad ipsorum instantiam sufficientem eis tradidit declarationem privatam, de qua breviter agit Sleidanus L. XIV. p. 339, aculeate Maimburg. l. c., explicatius veriusq; Seckendorff. pag. 366. Sed audiemus de explicatione Decreti, in quantum ad nos pertinet, differentem Seckendorff., quando l. c. ita loquitur: *Quod in decreto precipiebatur Evangelicis, ut articulos concordatos servarent, id intelligendum statuit Caesar secundum explicationem Theologorum A. C. Sic prospectum est cavillo in Articulo de Justificatione aliisq;, in quibus recessisse à sua doctrina videri potuissent Evangelici.* Itatandem, superatis maximis periculis, in antiquo vigore permansit vera A. C. de Justificat. doctrina.

§. 34. Equidem porro Ao. 1545. Imperator, cum Concilium Tridentinum esset congregandum, à Protestantibus, ut Concilio isti controversias de religione submitterent, postulavit. Sed quia hi contra Concilium Trident., in quo Papa (anti christianismi reus) præsides esse volebat, protestabantur, Ao. 1546, Ratisbonæ iterum ex voluntate Cæsaris, Nostros inter, nempe Bucerum, Brentium, Majorem & Sneyfium, ac Pontificios, Malvendam, Billichium Hoffmeisterum, ac Cochlaum institutum est colloquium. Sed ibi Pontif. nullatenus ea, quæ Ao. 1541. acta erant, attendebant, propositis à Malvenda in colloqvii materiam IX. thesibus (quas una cum Melancht refutatione P. IV. Opp. p. 542. videre licet) plane papisticis, iniquisque suis postulatis eorum deducebant, ut Nostrates, nihil cum successu agi posse, perspicientes, domum repeterent, vid. Seckendorff. H. L. P. III. pag. 628. Porro victis à Cæsare, in bello Smalcaldico Protestantibus, auspiciis ejus à Mich. Sidonio, Ful. Pfluggio & Agricola Ao. 1548. conscriptus est libellus, qui Interim reportavit titulum, quia ad Concilii usque determinationem saltem valere debebat, ab Osiandro Epit. Hist. Eccles. sec. XVI. insertus; cujus de justificatione doctrina ita comparata est, ut illam laudatus vir confusionis Babyl. nomine insignire haud dubitaverit Vid. etiam F. C. p. 683. coll. p. 694. 695. Expressis enim verbis sub tit. de Justif. in illo asseritur, concurrere Christi meritum & justitiam inhaerentem. Et sub titulo: de modo, per quem homo Justificationem accipit, hæc legitur formula: *fides impetrat donum Spiritus S., quo diffunditur charitas in cordibus nostris. Quæ quatenus ad fidem & spem accedit, eatenus per justitiam inhaerentem vere justificamur.* Hæc enim justitia fide, spe, charitate ita constat, ut si aliquam harum justitiarum huic subtraxeris, eandem ipsam mancā plane reliqueris.

liqueris Tunc Elect. Saxon., Mauricii, Theologi interque eos Melanchton, conscripta *Lipsie religionis formula*, sub nomine *adiaphororum*, in quibus adversariis cedi posse putabant, à sinceritate doctrinæ in art. justificat. recesserunt, hominem NB. precipue justum & acceptum esse coram Deo fide, ideoque se pro particula: sola, haud pugnare, e contrario, B. O. ad salutem necessaria esse, adstruentes, vid. *Osiand. l. c. p. 504. seq.* Nihilominus præter Electorem *Joh. Frider.* captivum, ejus filii in veritate perstiterunt, erecta in veritatis tutelam nova Acad. Jenensi *Magdeburgenses* quoque ingentem, ob fortem veritatis defensionem, nacti sunt famam, vid. *Sleid. L. XXI. p. 665. & L. XXIII. p. 724.* quorsum etiam facit scriptum trium Ministeriorum, Lubec., Hamburg. & Luneburg. Cum vero Cæsar 1550. de novo, ut omnia subjicerentur Concilio Trident. redintegrato, quod jam Ao. 1674. veram Aug. Conf. de justif. doctrinam, habita d. 6. Jan. sessione rejecerat, mandaret, jussu *Mauricii* à *Melanchtone* confessio, quæ *Saxonica* dicitur, confecta est, in qua Tridentina Decreta jam contra nos formata improbantur, & ad A. C. 1530. exhibitam provocatur. Eodem tendit Confessio Württembergica, jussu Ducis Württembergensis conscripta, & Ao. 1552. d. 24. Jan. congregationi Concilii Tridentini (prout in titulo legitur) *proposita* est, vid. hujus *præfat.* Utraque videri potest in corpore *Confessionum* fidei à Calvinianis edito, quamvis (quod obiter addimus) hinc appareat, eas confessiones, si ad normam veræ Confessionis Aug. Ao. 1530. intelligendæ sunt, ipsis Calvinianis revera contrariari. Exorto interea Imperatorem inter ac Mauritium bello, institutaque pacis tractatione, secuta est, adhuc 1552, transactio Passaviensis, ejusque 1555. plena confirmatio in pace religionis, ubi expresse sancitum est, ne A. C. Scæcis ulla religionis causa crearetur molestia, addita quoque hac clausula, ut qui non essent *alierius religionis*, (Augustanæ Confess. vel Pontific:) hac in pace non comprehenderentur. Interim nihilominus postea 1557, juxta decretum comitiale, *Wormatiae* colloquium Nostros inter ac Pontificios institutum est, in quo fieret sive veritatis inquisitio sive in aliquibus controversiis conciliatio, quæ verba sunt Melanchtonis *Opp. Part. IV. pag. 797.* Cum vero præter Theologos Saxonicos Electorales speciatimque *Melanchtonem*, adessent etiam *Snepsius* aliique Theologi *Ernestinae lineæ*, (sive *Ducalæ*,) hi postularunt ab illis, ut ante disputationes cum Pontificiis, in aliquot punctis consensus fieret domesticus firmaque contringruentes errores declaratio, e. g. circa doctrinam, quam hic consideramus, de justificatione, contra *Osiandrum*, justificari nos per justificationem

nitiam, non imputatam sed DEI essentialem, quæ in nobis habitaret, asserentem, item contra *Adiaphoristas* ac *Majoristas* necessitatem B. O. ad salutem adstruentes &c. Sed quia scopum obtinere haud poterant, interposita protestatione domum sunt reversi. Itaque Pontificii ab iis ex Protestantium parte, qui remanserant, ut ad istorum protestationem responderent, postularunt. Qua de re conferri meretur celeberr. *Dn. D. Valentin. Ernest. Löscherus*, *In der auffsühelichen Historia motuum Part. II. Lib. IV. Cap. III. §. 4. pag. 140. seq.* Eam ob causam secuta sunt scripta quedam, l. c. *Melanct.* reperiunda, in quibus ille de adversariorum Pontific. iniquitate conqueritur, quod nempe solam scripturam pro norma nolint agnoscere vid. pag. 798. coll. pag. 792, & inter nos dissidia serere conentur, pag. 804. Porro post protestationem contra Pontificios pag. 804. seq. & petitionem dimissionis pag. 805, subiectum est scriptum, sub tit.: *Formula Concordia de controversis articulis* à pag. 807. usque 812. sequentibus verbis inchoatum: *DEO juvante, pium consensum in Ecclesiis nostris omnibus fideliter tueri volumus, juxta Confessionem Augustæ exhibitam, & Apologiam & articulos à Luthero scriptos, quibus addite sunt subscriptiones in conventu Smalcaldensi.* Rejicitur ibi pag. 808. error *Schwenckfeldii*, qui scripsit: non recte doceri in Ecclesiis nostris, re-natos non posse satisfacere legi DEI. Speciatim docetur ibidem & pag. 809. de justificatione his verbis: *Pie ac constanter retinemus propositionem sola fide coram DEO justificamur, & hanc propositionem intelligimus & declaramus, juxta consensum perpetuum, traditum & Prophetis & Apostolicis scriptis: Quod homo in conversione ex injusto fiat justus, i. e., ex reo habens remissionem peccatorum, reconciliatus & acceptus DEO ad vitam eternam, per misericordiam gratis propter solum Mediatorem filium DEI, sola fide, i. e., fiducia Mediatoris juxta promissionem, quæ fides nititur obedientia Mediatoris, propter quem persona credens jam est justa, i. e., habens remissionem, & reconciliata & accepta DEO justitia imputata, sicut Rom. IV. dicitur, &c.* Porro antitheseos fit mentio pag. 809. his verbis: *Nec recipimus Synecdochen Origenis, Monachorum, Papistarum, Libri Interim, Stenckfeldii, Olsandri, Func-cii & aliorum, qui sic interpretantur propositionem: Fide justificamur, scilicet preparatione, ut simus deinde alia re justis, id est, accepti coram DEO, scilicet, novitate seu dilectione, seu inherente justitia essentiali.* Tum pag. 810. approbantur confessiones, quæ contra librum *Interim* in Ecclesia *Hamburgensi* editæ sunt. Mox rejiciuntur *Antinomi*, asseriturque: recte

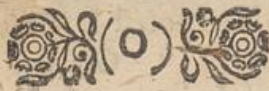
mus hanc propositionem: bona opera sunt necessaria, additaj quoque pag. 811. utilissima declaratione: Sed hac forma verborum non utimur: Bona opera sunt necessaria ad salutem seu ad vitam eternam, allata ratione: ut vitetur ambiguitas, item; rursus etiam velimus ab aliis omitteri falsas hyperbolas, qualis est, B. O. --- officiunt saluti, quia commitantur ea superbia & vana confidentia, subjuncta ratione, quia haec mala accedunt per accidens. Et hoc ipso tam Georgii Majoris, quam Amsdorffiana reprobantur asserta. Pariles circa alios articulos reperiuntur declarationes haud inutiles, suo loco reservandae. Non possumus hac occasione praeterire laudabilem Ducis Megapolitani in reducendis ad veritatem Osiandristis Prussicis operam, quam Sleidanus ad annum 1556. Comment. de stat. Rel. L. XXVI. pag. 864. refert seqq. verbis: Johannes Albertus Dux Megelburgius, Prussiae Ducis gener, eleganter doctus Princeps, profectus illuc (in Prussiam) adhibitis viris literatis, Johannem Funccium, qui primus erat inter Osiandricos, eo redegit, ut & errorem suum agnosceret, & id profiteri palam, inque posterum iusta C. A. velle se docere, confirmaret. Quum idem alii facerent, reditum est in gratiam cum ceteris Theologis & pacatus fuit Ecclesiae status.

§. 35. Quia vero, non servata ista Conc. formula, errores postea in Ecclesiis nostris serpebant, & propter hominum erroribus faventium, assuam & canamina sincera A. C. doctrina hinc inde supprimebatur, unde Pontificii de sensu nostro & recessu ab A. C. undiq; clamabant, eqvidē Ao. 1558 Francos. ad Menum, oblata Comitiorum occasione, de consensu stabilendo actum est, & postea 1561. Numburgi in Thuringia celebris Statuum conventus adornatus, Vid. Praef. Conc. A. 8. §. qua sane, it. §. & quidem, in quo testantur Status Protestantes, (quorum subscripta sunt nomina) quod ipsi A. conf. Imperatori -- 1530. oblata in manus sumpserint, & pia illi confessioni --- tum una mente omnes subscripserint. Loquendo nimirum de mente Statuum, suam in eadem veritate constantiam declarandi. Non negandum tamen est, bonam illam intentionem, assutia quorundam, Calvinismo faventium inter quos erant duo Cancellarii, Ehem & Cracovius, valde obscuratam fuisse, confecta nova praefatione, Caesari cum ipsa Confessione (ex editione Wittenbergenfi Ao. 1531.) offerenda, in qua, praeter quam quod de Electore Palatino traderetur, ipsum hactenus haud aliam, quam A. C. doctrinam tolerasse, assererebatur: Die von Melanchtone geänderte Confession sey etwas statlicher und ausserlicher wiederholet / auch aus dem Grund heiliger Schrift ausgeföhret und gemehret / qua de re videri potest D. Hoennii Historie des Naumburgischen

gischen Convents ed. A. 1704. pag. 103. & Dn. D. Löscher in der ausführlichen *Historia motuum* P. II. pag. 203. seq., sicut & eadem vocata est, die verbesserte/ apud Hoennium pag. 106. & Löscher. l. c. Eam ob causam non solum *Johannes Fridericus Dux Saxonia*, sed etiam alii, scil. Saxoniæ inferioris, Status, cum Theologis orthodoxis præfationem istam approbare laudabiliter recusarunt. Vid. Löscher. l. c. pag. 204. it. *Carpzovius in Isag.* p. 23. Sequebatur exinde, ut susceptæ conventiones, non modo eum qui expetebatur, finem, & pacificationem non sint assecute; Sed ex iis etiam, à quibusdam patrociniis erroribus & falsis dogmatibus quasitum sit. vid. *Præf. Conc.* Nimirum ansam se dilatandi sic accepit Calvinismus, una cum aliis erroribus, qui nostro justificationis articulo ex parte sunt adversi.

§. 36. Haud inconvenienter igitur dici potest, *Formulam Concordia*, in Melanchtonis scriptis reperiundam, addito imprimis consilio Melanchtonis, (quando is in *Respons. ad criminationes Staphili Opp. Part. IV.* pag. 822. sequentia profert: *Quod autem semper optavi, ut de omnibus doctrinae membris curarent Nostri, re deliberata, à principibus Doctoribus edicomune scriptum, quod ad totam posteritatem de consensu piorum illustrare & firmum testimonium esset, idem nunc quoque opto,*) stratum quasi viam ad assumendam ambabus manibus *Concordia Formul.* κατ' ἐξοχήν ita dictam, quæ à loco conscriptionis ultimo *Bergensis* vocari solet, exhibere. In ea enim, præter alios errores qui nempe ad nostrum haud spectant articulum, *Osandristarum* quoque *Majoristarum Interministarum* ac *Antinomorum* in Artic. justificationis, salutis ac B. O. controversiæ ex verbo DEI sepita sunt ac ex medio sublatae, eo nimirum fine, ut & veritas stabiliretur, & adversariis occasiones & prætextus ad calumiam quasiti præciderentur & eriperentur. Quibus verbis utitur sæpe laudata ejus præfatio B. 1. §. *Principio*, addita prope finem laudabili hæc statuum. *Protest. declaratione*, se ne latum quidem unguem vel a rebus ipsis vel à phrasibus -- velle discedere, sed juvante Domini Spiritu, -- in pio hæc consensu perseveraturos esse. Quare hinc genuinam Evangelicorum mentem esse petendam, neque ad syncretisticas conciliationes confugere licere abunde constat.

SOLI DEO GLORIA.

DN. RESPONDENTEM.

Dum illum Augustanae Confessionis articulum, qui unicum immotumq; toti salutis nostrae fundamentum praebet, sub accuratius examen revocas, & quod in eodem integro illaesoq; servando vires suas omnes quacumq; occasione nostri impenderint, ne adversariorum vafrities de ejus sinceritate quidquam delibaret, curola omnino laudabiliqve diligentia adlaboras, optime ELVERS, eo majori promptiori qve voluntate, Tibi gratulor, quo magis industrium indefessumqve scholarum mearum Te auditorem ex multis annis habui, Teqve eo nomine semper colui & amavi. Faxit DEUS, ut & hoc diligentiae Tuae specimen Patronos Tibi conciliet benignos, & donis Tuis singulari animi Tui diligentia acquisitis fructum aliquando Ecclesiae Patriae adferas nunquam poenitendum. Scrib. V. Decembr. M. DCC XI.

JO. FECHT, D.

Nobilissimo, Clarissimo atque Doctissimo
DN. RESPONDENTI,

Amico atque Affini dilectissimo

S. P.

Scientiam Theologicam per Dissertationes publicas esse confirmandam, non tritum magis est, quam verum divinæ hujus disciplinæ Doctorum effatum. In talium enim scriptorum elaboratione haud vulgarem requiri materiæ propositæ considerationem & Authorum tam ex nostra quam adversariorum parte exactam collationem, accedente etiam publica, cujus ope divina veritas ab anxie, quæsito veritatis furo haud difficulter potest discerni ventilatione, in aprico est positum. Eum in finem *Tu* quoque, *Amice dilectissime*, post studia Theologica jam multos per annos sub felici Doctorum Tuorum ductu quæ de re meum præ aliis testari potest auditorium, quod à primæ vitæ Tuæ Academicæ spatio ad hunc usque annum visitare consuevisti, laudabiliter gesta, de perlustrando mecum in Disputationis materiam Articulo de Justificatione, gravissimo sane ac utilissimo, cogitare cepisti. Pervolvisti mecum rariora ad scopum nostrum facientia scripta, in elaboratione nunquam à me recessisti, jamque, D. J., ad defendendas positiones nostras rite temet confers. Deum igitur T. O. M. ut Spiritus sui Sancti gratia perpetuo Tibi assistat, & felicem studiorum portum optato tempore ostendat, ex animo precor. Hujus Summi Numinis favore nixo TIBI de Patronis constantibus haud erit dubitandum & ego de Tuo incremento prosperitateque, ut & præstantissimi Dn. Parentis Tui gaudio, Familiæque florentissimæ splendore, enixe mihi, ut consuevi gratulor, Vale. Scrib. Rostoch d. XIV. Decembr. 1711.

PRÆSES.

nitiam, non imputatam sed DEI essentialem, quæ in nobis habitaret, asserentem, item contra *Adiaphoristas* ac *Majoristas* necessitatem B. O. ad salutem adstruentes &c. Sed quia scopum obtinere haud poterant, interposita protestatione domum sunt reversi. Itaque Pontificii ab iis ex Protestantium parte, qui remanserant, ut ad istorum protestationem responderent, postularunt. Quæ de re conferri meretur celeberr. *Dn. D. Valentin. Ernest. Löscherus*, *In der ausführlichen Historia motuum Part. II. Lib. IV. Cap. III. §. 4. pag. 140. seq.* Eam ob causam secuta sunt scripta quædam, i. c. *Melancthi*, reperiunda, in quibus ille de adversariorum Pontific. iniquitate conqueritur, quod nempe solam scripturam pro norma nolint agnoscere *vid. pag. 798. coll. pag. 792, & inter nos dissidia serere conentur, pag. 804.* Porro post protestationem contra Pontificios *pag. 804. seq.*, & petitionem dimissionis *pag. 805*, subjunctum est scriptum, sub tit.: *Formula Concordiæ de controversis articulis à pag. 807. usque 812. sequentibus verbis inchoatum: DEO juvante, pium consensum in Ecclesiis nostris omnibus fideliter tueri volumus, juxta Confessionem Augusti exhibitam, & Apologiam & articulos à Luthero scriptos, quibus addita sunt subscriptiones in conventu Smalcaldensi.* Rejicitur ibi *pag. 808.* error *Schwenckfeldii*, qui scripsit: non recte doceri in Ecclesiis nostris, renatos non posse satisfacere legi DEI. Speciatim docetur ibidem & *pag. 809.* de justificatione his verbis: Pie ac constanter retinemus propositionem sola fide coram DEO justificamur, & hanc propositionem intelligimus & declaramus, juxta consensum perpetuum, traditionum in Prophetiis & Apostolicis scriptis: Quod homo in conversione ex injusto fiat justus, i. e., ex reo habens remissionem peccatorum, reconciliatus & acceptus DEO ad vitam eternam, per misericordiam gratis propter solum Mediatorem filium DEI, sola fide, i. e., fiducia Mediatoris juxta promissionem, quæ fides nititur obedientia Mediatoris, propter quem persona credens iam est justa, i. e., habens remissionem, & reconciliata & accepta DEO justitia imputata, sicut *Rom. IV.* dicitur, &c. Porro antitheos fit mentio *pag. 809.* his verbis: Nec recipimus *Synecdochen* *Origenis, Monachorum, Papistarum, Libri Interim, Stenckfeldii, Osiandri, Funcii & aliorum*, qui sic interpretantur propositionem: Fide justificamur, scilicet preparatione, ut simus deinde alia re justus, id est, accepti coram DEO, scilicet, novitate seu dilectione, seu inhærente justitia essentiali. Tum *pag. 810.* approbantur confessiones, quæ contra librum *Interim* in Ecclesia *Hamburgensi* editæ sunt. Mox rejiciuntur *Antinomi*, asseriturque: retine

mus hanc propositionem: bona opera sunt necessaria, addita quoque pag. 811. utilissima declaratione: Sed hac forma verborum non utimur: Bona opera sunt necessaria ad salutem seu ad vitam aeternam, allata ratione: ut vitetur ambiguitas, item; rursus etiam velimus ab aliis omitti falsas hyperbolas, qualis est, B. O. --- officiunt saluti, quia commitantur ea superbia & vana confidentia, subiecta ratione, quia haec mala accedunt per accidens. Et hoc ipso tam Georgii Majoris, quam Amsdorffiana reprobantur asserta. Pariles circa alios articulos reperiuntur declarationes haud inutiles, suo loco reservandae. Non possumus hac occasione praeterire laudabilem Ducis Megapolitani in reducendis ad veritatem Osiandristis Prussicis operam, quam Sleidanus ad annum 1556. Comment. de stat. Rel. L. XXVI. pag. 864. refert seqq. verbis: Johannes Albertus Dux Megelburgius, Prussiae Ducis gener, eleganter doctus Princeps, profectus illuc (in Prussiam) adhibitis viris literatis, Johannem Funccium, qui primus erat inter Osiandricos, eo redegit, ut & errorem suum agnosceret, & id profiteri palam, inque posterum iuxta C. A. velle se docere, confirmaret. Quum idem alii facerent, reditum est in gratiam cum ceteris Theologis & pacatus fuit Ecclesiae status.

§. 35. Quia vero, non servata ista Conc. formula, errores postea in Ecclesiis nostris serpebant, & propter hominum erroribus faventium, assum & canamina sincera A. C. doctrina hinc inde supprimebatur, unde Pontificii de dissensu nostro & recessu ab A. C. undiq. clamabant, eqvidē Ao. 1558 Francos. ad Maanum, oblata Comitiorum occasione, de consensu stabilendo actum est, & postea 1561. Numburgi in Thuringia celebris Statuum conventus adornatus, Vid. Praef. Conc. A. 8. §. qua sane, it. §. & quidem, in quo testantur Status Protestantes, (quorum subscripta sunt nomina) quod ipsi A. conf. Imperatori -- 1530. oblata in manus sumpserint, & pia illi confessioni --- tum una mente omnes subscripserint. Loquendo nimirum de mente Statuum, suam in eadem veritate constantiam declarandi. Non negandum tamen est, bonam illam intentionem, astutia quorundam, Calvinismo faventium inter quos erant duo Cancellarii, Ehem & Cracovius, valde obscuratam fuisse, confecta nova praefatione, Caesari cum ipsa Confessione (ex editione Wittenbergenfi Ao. 1531.) offerenda, in qua, praeter quam quod de Electore Palatino traderetur, ipsum hactenus haud aliam, quam A. C. doctrinam tolerasse, asseriebatur: Die von Melanchtone geänderte Confession sey etwas statlicher und ausführlicher wiederholet / auch aus dem Grund heiliger Schrift ausgeführt und gemehret / qua de re videri potest D. Hoennii Historie des Naumburgischen